

T.C
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKÖĞRETİM DENETMENLERİNİN ETİK DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
Diyarbakır İli Örneği

HAZIRLAYAN
SEMRA AKYILDIZ

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Abidin DAĞLI

DİYARBAKIR
2007

ÖZET

Araştırmanın genel amacı, ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin öğretmen görüşlerini Diyarbakır ili örneğinde eğitim düzeyi / cinsiyet / kıdem / bulunulan kademe değişkenleri itibariyle betimlemektir. Bu genel amaca bağlı olarak öncelikle etiğin doğası, eğitim denetimi etiği, Türk eğitim sisteminde güncel etik duruş ve ilköğretim denetmenlerinin etik davranışları kuramsal olarak çözümlenmiş; sözkonusu kuramsal hazırbulunuşluluk bağlamında öğretmen görüşleri ilköğretim denetmenlerinin ders denetimi bazında etik duyarlılığına ilişkin bireysel ve genel eğilimler alt soruları itibariyle çözümlenmiştir.

Araştırmanın evrenini, 2006-2007 öğretim yılında Diyarbakır il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 89 resmi ilköğretim okulunda görevli 2800 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, random yöntemiyle seçilen 40 ilköğretim okulundaki 880 öğretmen oluşturmaktadır. Bu okullarda 880 öğretmene anket uygulanmış, ancak 837'si araştırmaya katılmıştır. Araştırmaya katılan deneklerin evreni temsil etme oranı % 29.8' dir.

Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen 41 maddeden oluşan anketten yararlanılmıştır. Araştırma sonucundan elde edilen verilerin çözümlenmesi, SPSS (Statistical Package for the Social Science) for windows 9.0 programından yararlanarak yapılmıştır. Verilerin analizi ve yorumunda yüzdellik, t-testi, varyans analizi (one-way) ve scheffé testinden yararlanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

Hipotez testi sonucunda ulaşılan kritik bulgular şunlardır;

- *İlköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin ilköğretim öğretmenlerinin görüşleri arasında eğitim düzeyi, cinsiyet ve bulunulan kademe değişkenlerine göre anlamlı fark saptanmamıştır. Mesleki kıdem değişkenine göre ise, 6-10 yıl ile 21 yıl ve üzeri çalışan öğretmenlerin görüşleri arasında anlamlı fark saptanmıştır.*
- *Genel olarak araştırmaya katılan öğretmenlerin ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin görüşlerine bakıldığında “orta derece” de katıldıkları saptanmıştır. Öğretmenlerin, etik davranışlardan “ herhangi bir gruba üyeliklerini simgeleyen takıları (rozet, kravat iğnesi vb.) takmaz” ifadesine en çok katıldıkları, diğer taraftan “denetim zamanını önceden haber verir” ifadesine ise en az düzeyde katıldıkları saptanmıştır.*

ABSTRACT

The general aim of the study is to make a description of education level, sex, priority and echelon variables from the teacher's point of view limited to Diyarbakır province sample related to the ethical behaviours of primary supervisors. Related to this general purpose, firstly the nature of ethics, education supervision ethics, current ethics attitude in turkish education system and the ethical behaviours of the primary supervisors were analysed theoretically. The teacher views in the context of theoretic readiness were solved as individual and general tendencies bottom questions about the ethical sensibility at course supervision.

The population of study is recruited teachers who work in primary schools from Diyarbakır Province Centre between 2006 and 2007 years of education. There are totaly 2800 teachers assigned in 89 official primary schools of the Ministry of National Education. As the sample of the study is composed of 880 teachers assigned in 40 primary schools that were selected by random method. Surveys were applied on 880 teachers and 837 teachers answered the surveys. The proportion of representing the population about the subjects attended the survey is % 29.8.

The questionnaire including 41 items which was developed by the researcher was used to gather data. Analyzation of the data obtained at the end of the research was done by the SPSS (Statistical Package for the Social Science) for windows 9.0 system program. Percentage, T-test, variance analysis (one-way) and sheffé test were used for the analysis and the commentary of the data. Meaningful level was decided as 0.05.

These are the consequences of the analysis of the data:

- *According to education level, sex and echelon variables, any of meaningful difference was determined among the views of primary teachers related to the attitudes of primary supervisors. According to priority of profession variable, a remarkable difference was determined between the views of 6-10 years with 21 years and up working teachers.*
- *In general, as looking at the views of the teachers who attended the survey related to the ethics attitudes of primary supervisors, It was determined that they attended "middle" degree. The teachers attended "They don't wear any jewellery (rosette, necktie pin etc.) that symbolize their candidates for any groups" the most, "They inform the supervision time before" the least.*

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma Jürimiz tarafından Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Anabilim dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan:

.....

Üye:

.....

Üye:

.....

Üye:

.....

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2007

.....

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Eğitim örgütleri, insana yönelik ve insan unsurunun ağırlıklı olduğu örgütlerin başında gelir. Çünkü eğitim örgütleri aynı zamanda diğer örgütlerde çalışacak insanları da yetiştirir. Eğitim sisteminden ve sistemdeki insanların etik dışı davranışlarından rahatsızlığın artması, insan unsurunun gözardı edildiğini göstermektedir. Dolayısıyla eğitim örgütlerinin insan davranışına yön verecek etik ilkelere, diğer örgütlerden daha çok ihtiyacı olduğu söylenebilir.

Denetmenlik bir davranış ve kariyer meslek grubudur. Mesleğinin etik ilkeler olması, mesleğin statüsünü yücelttiği gibi eğitime katkıyı da arttıracaktır. Bir mesleğin sunduğu hizmetin kalitesi, verimliliği, etkililiği büyük ölçüde mesleğin gerektirdiği davranışların açık olarak ortaya konmasıyla doğru ilişkilidir.

Bu araştırma, ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlara ne derece uygun davrandıklarına ilişkin ilköğretim öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Araştırma konusunun saptanıp planlamasıyla, kaynaklara ulaşım, araştırmanın gerçekleşmesine yönelik her aşamasında içten ilgi ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Yrd.Doç.Dr. Abidin Dağlı' ya, bilgi ve önerilerinden yararlandığım Prof. Dr. Hasan Akgündüz'e ve Prof. Dr. Remzi Oto'ya, verilerin analizinde yardımını esirgemeyen Yrd.Doç.Dr.Behçet Oral'a, anketin uygulama aşamasında yardımcı olan ilköğretim öğretmenlerine; zamanını ve manevi desteklerini esirgemeyen eşime, anneme ve kızıma teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	III
ONAY SAYFASI	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar ve ÇİZELGELER LİSTESİ	VII
GİRİŞ	1
• Konunun Sunumu.....	1
• Amaç.....	18
• Araştırmanın Önemi.....	18
• Varsayımlar.....	19
• Sınırlılıklar.....	19
• Tanımlar.....	19
• Yöntem.....	20
- <i>Araştırma Modeli</i>	20
- <i>Evren ve Örneklem</i>	20
- <i>Verilerin Toplanması</i>	20
- <i>Verilerin Çözümlemesi ve Yorumu</i>	21
1. İLKÖĞRETİM DENETMENLERİNİN ETİK DAVRANIŞLARI	23
1.1. İnsanın Bireysel / Toplumsal Varoluşu ve Etik.....	23
1.1.1. İnsanın Bireysel / Toplumsal Varoluşu.....	23
1.1.2. Etik Kavramı.....	24
1.1.3. Etik-Ahlak-Değer İlişkisi.....	25
1.2. Eğitim Etiği ve Eğitim Denetimi Etiği.....	29
1.2.1. Eğitim Etiği.....	29
1.2.2. Eğitim Denetimi Etiği.....	30
1.3. Türk Eğitim Sisteminde Denetim Etiğinin Güncel Niteliği.....	31
1.3.1. Eğitim Denetimi ve Denetmeni.....	31
1.3.2. Eğitim Denetiminde Denetimin Kapsamı ve Yeterlik Alanları.....	36
1.4. İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışları.....	38
1.4.1. Örgütsel Etik.....	38
1.4.2. Mesleki Etik.....	40
1.4.3. Eğitim Denetiminde Uyulması Beklenen Etik İlkeler.....	42
2. İLKÖĞRETİM DENETMENLERİNİN ETİK DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ / Diyarbakır İli Örneği	
2.1. Kişisel Durum Bilgileri	46
2.2. İlköğretim Denetmenlerinin Ders Denetimi Bağlamında Etik Duyarlılığına İlişkin Bireysel Görüşler.....	48
2.3. İlköğretim Denetmenlerinin Etik Duyarlılığına İlişkin Genel Görüşler.....	52
TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER	63
KAYNAKLAR	67
EKLER	73

TABLOLAR ve ÇİZELGELER LİSTESİ

Tablo 1 Öğretmenlerin İfadelere İlişkin Katılma Düzeyleri ve Puan Sınırları.....	22
Tablo 2 Öğretmenlerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	46
Tablo 3 Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	46
Tablo 4 Öğretmenlerin Öğretmenlikteki Kıdem Durumlarına Göre Dağılımı	47
Tablo 5 Öğretmenlerin Kademelerine Göre Dağılımı.....	47
Tablo 6 Öğretmenlerin Eğitim Düzeylerine Göre İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Ortalama ve Standart Sapmaları.....	48
Tablo 7 Öğretmenlerin Eğitim Düzeylerine Göre İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi.....	49
Tablo 8 Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	49
Tablo 9 Öğretmenlerin Öğretmenlikteki Kıdem Durumlarına Göre İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Ortalama ve Standart Sapmaları..	50
Tablo 10 Öğretmenlerin Öğretmenlikteki Kıdem Durumlarına Göre İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi.....	50
Tablo 11 Öğretmenlerin Öğretmenlikteki Kıdem Durumlarına Göre Scheffe Testi.....	51
Tablo 12 Öğretmenlerin Buldukları Kademeye Göre İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.....	51
Tablo 13 İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışlarına İlişkin İlköğretim Öğretmenlerinin Görüşlerine Ait Betimsel İstatistikler (N=837).....	52
Şekil I Robert Kreitner ve Angelo Kinicki' nin Etik Davranışlar Şeması.....	26
Şekil II Glickman'ın Geliştirici Denetim Şeması	33

GİRİŞ

Konunun Sunumu

İnsan, yaşam enerjisi sayılan ve tüm varlık formlarının özünde var olan etik programın işleyişi bakımından diğer varlık formlarından farklılaşmaktadır. İnsan dışındaki tüm varlık formları koşulsuz olarak etik davranmaya programlı iken, insan özgür iradesinin getirdiği serbesti ile etik davranıp-davranmama konusunda seçim hakkına sahiptir. İnsanın varoluşu, bir kaynakta şu şekilde ifade edilmektedir;

...Göreceli varoluşta yer alan bireysel bilinç formu; ruhsal, zihinsel ve fiziksel iç içe geçmiş bedenlerin oluşturduğu bütünlüktür. Her varlık, bileşik kaplar sistemi gibi varlığın diğer parçaları ve bütünlükle hem derinliğine hem genişliğine ilişkili bulunmaktadır. Göreceli varoluşun bütün bireysel formları özbeni itibarıyla ergindir. Çünkü total bilinci yansıtır. Sadece ifade etmek bakımından her bireysel form, total bilincin belirli özelliklerine tahsislidir. İnsan dışındaki bireysel bilinç formları sadece olma modunda hayatı deneyimler ve bütün bilinçle programlı bir uyumlanmaya tabidir¹ ...

Kurulmuş ilişkiler ağı içinde kendisinden başkalarının istediği gibi yaşayan insanın kendi bilincinin açılımı için çeşitli duruşlar geliştirmiştir. Bu duruşu geliştirirken “insan bilincinin evrimleşmesinde temel çıkış noktası, insanın kendi açılımı olan varlık sistemini ve bu sistemin işleyişini yaratan göreceli var oluşsal program dilini kavraması, kendi yaşam dilini varlığın program diline akortlaması’ dır. Din, felsefe, sanat bilim ve bu kalemlerde üretilen zihinsel projeksiyonlar temelinde deneyim geliştirme ve benlik sistemine dönüştürme yaratıcılığı olarak eğitim, insan bilincinin kendini nesnelde ifade etmek için yarattığı araçlardır².” şeklinde tanımlanan varlık bilincinin nelerden ve nasıl oluştuğunu betimlenmesiyle yola koyulmuştur.

“Varoluş, özden önce gelir” ve her bir kimseye bir öz kazandırmayı sağlayacak özgürlükle özdeştir; “insan ne ise o değildir, ne olmuşsa o’ dur³.” İnsan kendini kendi yapar, daha önce kazandığı bazı belirlenimlerin el verdiği ölçüde kendine biçim verir, kendini oluşturur. Gerçekte insanın en doğal hakkı kendi olmaktır. İnsan bir baskı unsuru şeklinde düzenlenmiş eğitim yoluyla başkası olmaya zorlandığından toplumsal barışın sağlanmasının mümkün olmadığı bir duruma sürüklenmiştir.

¹ Hasan Akgündüz, “Eğitime Dair Kuramsal ve Tarihsel Çözümlemeler”. Yüksek Lisans Ders Notları, Diyarbakır, 2006, s:4.

² Hasan Akgündüz, a.g.k, s:1.

³ <http://www.felsefe./varolusculuk.php>. Erişim Tarihi: 03.09.2007.

Etik, insanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, normları, kuralları, doğru-yanlış ya da iyi kötü gibi ahlaksal açıdan araştıran bir felsefe disiplini. Etik her şeyden önce istenilecek bir yaşamın araştırılması ve anlaşılmasıdır. Daha geniş bir bakış açısı ile, bütün etkinlik ve amaçların yerli yerine konulması; neyin yapılacağı ya da yapılamayacağı; neyin isteneceği ya da istenmeyeceğinin; neye sahip olunacağı ya da olunmayacağı bilmesidir. Etik davranışların toplumsal etmenlerini; kültür, değerler ve normlar oluşturmaktadır⁴.

Etik, doğru ve yanlış davranış teorisidir. Ahlak ise onun pratiğidir. Etik, bir kişinin belli bir durumda ifade etmek istediği değerlerle ilgilidir. Ahlak ise, bunun hayata geçirme tarzıdır. Örgütlerde etik davranış modeli birbirini etkileyebilecek karmaşık yapılardan oluşmaktadır. Etik veya etik dışı davranışlar kişi-durum etkisinin bir sonucudur. Kişisel özellikler, değerler, ahlak, cinsiyet gibi bireysel faktörler etik davranışları etkiler. Belirli davranışları ödüllendirme ve diğerlerini cezalandırma etik veya etik olmayan davranış olarak algılanmıştır. Örgütsel etkilerden kaynaklanan etik dışı davranışları gözlemleyen çalışanların memnuniyetsizlik duyduğu ve örgüte olan güvenlerini kaybettikleri gözlenmiştir⁵.

Ahlak, bir disiplin olarak, etiğin günlük yaşam pratiğine yansıyan kuralları demektir. Ahlaki kavramlar ve değer sistemleri açısından bireyler birbirlerinden farklı özelliklere sahiptirler. Bir toplum içinde farklı, ulusal, cinsel kimlikler olması, farklı ahlak anlayışlarını gündeme getirir. Etik ise “istenilir iyi” kavramı vardır. Bu “istenilir iyiler” daha evrensel ve genel geçerliliğe sahiptir⁶.

Eğitim, kolektif bilincin, toplu yaşamın yaratmış olduğu en temel evrimleştirme aygıtıdır. Eğitimin amacı, genel anlamda, bireyin özünü gerçekleştirmesine ve topluma yararlı olmasına yardımcı olmaktır⁷. Unutulmaması gereken nokta, eğitimin ruhsal, fiziksel ve zihinsel bir faaliyet biçimi olduğudur. Dolayısıyla birey eğitim sürecinde hem fiziksel, hem ruhsal hem de bilişsel yetilerini geliştirir ve evrimleştirir⁸.

⁴ Tülay Alkan, “Eğitim ve Öğretim Etiği”. (Kastamonu.meb.gov.tr, 2005). Erişim Tarihi:14.11.2006.

⁵ Çiğdem Kırel, **Örgütlerde Etik Davranışlar, Yönetimi ve Bir Uygulama Çalışması**. (Eskişehir:T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2000), s.75.

⁶ Jandarma Okulları Komutanlığı, **Jandarma Etiği: Meslek Ahlakı**. (Ankara, 2001), s.14

⁷ Yıldız Kuzgun, **Rehberlik ve Psikolojik Danışma**. (Ankara: ÖSYM Yayınları, 2002), s.1.

⁸ Hasan Akgündüz, a.g.k. s.49-51

Eğitim, toplumsal, felsefi ve tarihsel temeller üzerine oturmakta ve bu boyutlarda bilime, bilimsel araştırmalara konu ve problem sunmaktadır. Bu konudaki görüşe öncülük eden bir kaynakta;

Etik eğitim ve eğitim etiği birbirinin hem sebebi hem de sonucu olan eğitsel realitenin temel koordinatlarıdır. Eğitim bütünüyle bir etik eğitimidir. Yani insan bilincindeki genetik dizilimi dönüştürme dinamiğidir. Kısaca, bilincin titreşim frekanslarını yani koordinatlarını belirginleştirme işidir. Buna ruhsal duruş veya olma denilmektedir. İnsanın olma modunda titreşmesi buna bağlı olarak inançlarını, düşüncelerini ve yapma dediğimiz fiziksel davranış kalıplarını kendiliğinden ortaya çıkarır. İkincil eğitim denen koşullayıcı yaklaşımda yapma, bilme ve inanmaların olmayı getireceği varsayılmaktadır. Halbuki varlık dili programlaması ölü nitelikli katılmış, göreceli boyuta ait yapıların, bilmelerin ve inanmaların bilinç genetiğini dönüştüremeyeceği bilakis mutlağa ait bilinç genetiği dönüştükten sonra proaktif yapıların ortaya çıkma esasına dayanmaktadır. Başka bir ifadeyle nesne özneyi yaratmaz, özne nesneyi yaratır ve bu durumda varolma canlı varoluşaldır. İnanma, bilme, yapma ise bu canlı enerji titreşiminin görgül ölü kalıplarıdır. İşte etik eğitiminin stratejik önemi bu ontolojik temele dayanır⁹...

Etik eğitimi ile insanın varoluşu, bir bilinç evrim süreci olarak devam eder. Sınırsız bir döngü olan evrim süreci bir kaynakta şöyle tanımlanmıştır:

...İnsan evriminde ve eğitiminde öne çıkan öğretisel şablonlar, çevreden merkeze oluşturmacı bir yaklaşımı simgeler. İnsan bilincinin evriminde esas olan, sınırlı egonun sınırsız ve bütünsel ruha akortlanmasıdır. Eğitim bu ruhsal yükselişin görünürdeki sistematiği olarak nesnel bir araç şeklinde ortaya çıkmıştır. İnsanın evrimi sınırsız olduğu için eğitimin dönüştürücü gücü de sınırsız bir nitelik arz eder. Bunu sınırlayan faktörler, eğitimin amaç ve araçlarının doğal varlık dili programlaması ile uyumsuzluğundan kaynaklanır. Evrim, insan bilincinin dışarıda hiçbir unsur kalmayacak şekilde sınırsızlığa genişlemesidir. (...) Bu süreç iki formatta gerçekleşir. Birincisi sevgi temelinde var ederek varolma formatı yani vericilik ve doğal yaratıcılıktır. İkincisi ise, korku temelinde yok ederek varolunacağı yanılısamasına odaklanan alıcı moddaki hatalı yaratım formatıdır. Bu iki formatı belirleyen husus, bilincin hangi koordinatlarla yaşam enerjisini kılavuzladığı noktasında düşümlenir. Yaşam enerjisi mutlak iyidir ve yaratıcılık imkanları kompozisyonudur. İnsan doğal yaratıcılığa kanal olduğunda bu enerjiyi yaratıcı olarak deneyimler¹⁰...

Bu değerlendirmede, varoluşsal ve öğretisel etik eğitimi şeklinde, iki form ortaya konmuştur ki, asıl olan, insanın doğasında var olan etik kodların ortaya çıkartılması amacını güden doğal, yani varoluşsal etik eğitimidir. Etik eğitiminin, varoluşsal yaklaşımı destekleyen amacı; insanın proaktif doğasında var olan sevgi temelli değerleri ortaya çıkartarak, insanları ahlak üzerinde kendi kendine yargılama yapabilecek duruma

⁹ Hasan Akgündüz, a.g.k, s:14.

¹⁰ Hasan Akgündüz, a.g.k, s:10.

getirmektir. Bu çıkarımdan hareketle, “etik eğitimi, doğası gereği, pozitif programlama olmayıp negatif korumadır¹¹”.

İnsanın iradi boyutu da, etiğe yaklaşımı itibariyle, belirleyici dinamik bir evrimleşme kapasitesi olan eğitimde ifadesini bulur. Bu noktada eğitim, insanı kendine yönlendirdiğinde, doğal etiği insan deneyimine hâkim kılmış olur. Egoya kılavuzlandığında ise insan deneyimi korku temelli düzlemde biçimlendirilmiş olur. Dolayısıyla doğal varoluşsal-etik bir konumlanıştır; toplumsal psikoloji açısından bakıldığında fanatik pozisyonda kalmaktan çok daha fazla sabır ve güçlük gerektirir; “merkez”, yüzlerce yıllık tarihsel bilincin ve belleğin oluşturduğu bir toplumsal kategoridir¹².

Etik eğitiminin amacı, bireyin içinde yaşadığı toplumun norm ve kurallarının ötesinde akıl yürüterek ideal bir toplumun hangi tür ilkeler üstüne kurulabileceğidir. Platon’un da belirttiği gibi; eğitilmek varmak değil, farklı bir görüşle yola devam etmektir. Farkı anlayacak sınırlayıcı gözlüklerin çıkartılması sürecidir. Önemli etik değerler (dürüstlük/doğruluk, hukukilik, sorumluluk, güvenilirlik ve başkalarına saygılı olma) hakkında düşünme pratiğinin gelişimidir¹³.

Socrates’e göre eğitim, etik üzerine kurulu bir öğrenim sürecidir. İnsan değerleri ile beraber yaşayan, yani sosyal olan bir varlık olma özelliğinden dolayı etik birtakım ilkeler ile bir arada yaşayabilme kapasitesini geliştirebilir. Hemen tüm filozof ve sosyologların üzerinde hemfikir olduğu bu düşünce, aynı zamanda kültürün yaratıcısı olarak insanın doğru/yanlış arasında seçim yapabilme kapasitesine sahip bir varlık olduğunu destekler. “Ahlaki olmak”, “iyi olmak” değil, fakat insanların iyi ile kötü arasında bir seçim olarak özgürlüğünü kullanması demektir. İnsanın etik bir varoluş sürdürebilmesi, aynı zamanda kişilerin sağlıklı bir şekilde hayata katılabilmelerine, kendileri ve diğerleri üzerinde düşünme kapasitelerini geliştirebilmelerine bağlıdır¹⁴.

Okullar en esnek ve hareketli sosyal örgütlerdir ve toplumların geleceklerini şekillendirecek yeni nesillerin yetiştirildiği yerlerdir. Eğitim sisteminde öğretmenler eğitim öğretimin en kritik unsurudur. Bireyin eğitiminde ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin işlevi çok önemlidir. Öğretmenlere mesleki açıdan yapılacak yardım

¹¹ Hasan Akgündüz, a.g.k, s:49.

¹² <http://www.yarindergisi.com/yarindergisi2/yazilar.php>. Erişim Tarihi: 03.09.2007.

¹³ Akın Marşap, “E-Eğitim Yönetişim Sisteminde Küresel Etik İlkeler”. (Ab.org.tr/ab06/sunum/112.ppt, 2006). Erişim Tarihi: 14.11.2006.

¹⁴ Nuran Erol Işık, “Bilim, Etik ve Eğitim İlişkisi Üzerine”. (Türkiye Mühendislik Haberleri, S:423, 2003), Ss.25-26

öğrencilerin başarısına yansımaktadır. Öğretmenlerin mesleki gelişmesinde onlara en yakın olanlar da denetmenlerdir¹⁵.

Eğitim örgütlerinin etik boyutu diğer örgütlere göre daha fazla önem taşımaktadır. Denetmenlik, okul yöneticiliği ve öğretmenlik, mevcut meslekler içinde etik sorumluluğu en fazla olan mesleklerdir. Çünkü eğitim hizmeti kutsal bir hizmettir. Denetmenler, öğrencilerin daha iyi eğitilmesi, öğretmen ve yöneticilerin daha uygun ortamlarda çalışabilmesi için, güçlü bir etiksel davranış göstermek zorundadır¹⁶. Etik davranış; sadece birtakım etik yasalarla değil; insanların evrensel etik değerlerle oluşmuş kişilikleri ile oluşturulmalıdır. Denetmenlerin denetim sürecindeki etik anlayışı, yasalardan çok bireylerin kendi kişilikleri olmalıdır.

Mevcut eğitim sisteminde denetmenler sistemi en iyi tanıyan işgörenler arasındadır. Denetmenler, eğitim sistemini oluşturan eğitim örgütlerinin çalışmalarını yakından izleme olanağına sahiptir¹⁷. Eğitimde sürekli bir gelişme ve ilerlemeyi sağlamada denetmenlerin başarıya ulaşmaları, ancak gerekli yeterliklere sahip olmaları ve benimsenen etik ilkeleri ile mümkün olacaktır¹⁸.

Denetim, başarılması istenilen durumla başarılan durum arasında köprü görevi görür. Denetim diğer yönetim fonksiyonlarının neyi ne ölçüde başardığını araştırır ve saptar, gerekirse düzeltici önlemlerin alınmasını sağlar¹⁹.

Günümüzde eğitim sistemlerinin başarısı etkililiği ve verimliliği ile ölçülmektedir. Aynı zamanda başka sistemlerle etkileşim hâlinde kalan eğitim sisteminin etkililik ve verimliliğinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu da, yönetimin denetim aracılığı ile elde edeceği bilgilerle sağlanır. Bu nedenle, denetimin yönetimin vazgeçilmez bir süreci

¹⁵ Bilal Yıldırım, “İlköğretimde Denetimin Etkililiği için Yeni Bir İletişim Modeli Önerisi”. (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:11, S:1, 2001), s.213.

¹⁶ Vehbi Çelik, **Eğitimsel Liderlik**. (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 1999), s.112.

¹⁷ Ali Hikmet Demir, a.g.e.s.18.

¹⁸ Derya Sarı, “İlköğretim Okulları ve Denetim”. yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi64_2005.

¹⁹ Ali Hikmet Demir, “Örgütsel Etkililik İçin Etkili Yönetim ve Denetim”. (**Eğitim ve Denetim Dergisi**, S:12, 2006), s.16.

olmasını ve her örgütte yer almasını zorunlu kılar²⁰.

Denetim, bir okulda devam eden değerlendirme etkinliklerinin gözlenmesini kapsar. Denetmenler bazen öğretmenlerin öğretme yetenekleri, okul programının verimliliği gibi etkinliklerin değerlendirilmesine doğrudan katılırlar²¹. Sergiovanni ve Starrat'a göre; denetçi, insan ilişkileri yönteminde, karar alma uygulamalarında paylaşılan kazanımlarla öğretmen memnuniyetini artırmayı, dolayısıyla okul etkinliğini artırmayı hedeflemekte; insan kaynakları denetimi yönteminde ise karar alma uygulamalarıyla okul etkinliğini artırarak sonuçta öğretmen memnuniyetinin artırılmasını hedeflemektedir²².

Çağdaş anlamda eğitim denetimi; önceden belirlenmiş genel amaçlar ve ilkeler doğrultusunda çevresel koşullar dikkate alınarak, eğitimden etkilenenlerle işbirliği içinde bilimsel yöntemlerle nesnel olarak eğitim kurumlarındaki her türlü insan ve madde kaynağının, program ve çalışmaların, değerlendirilmesi sonucunda belirlenen eksiklik, aksaklık ve problemlerin giderilmesi kurumsal amaçların, gelişmeci örgüt kültürünün olanaklar ölçüsünde gerçekleşmesi, geliştirilmesi, çalışanların iş doyumunun ve eğitimden etkilenen diğer müşterilerin memnuniyetinin sağlanması için kuruma ve çalışanlara yapılan destek ve liderlik hizmetini içeren bir süreçtir²³.

Durum saptama, var olan durumu fotoğrafını çekiyormuş gibi ortaya koyma, değerlendirme, düzeltme ve etkinlikleri geliştirme denetim kavramının öğeleridir. Denetim ilkeleri sıralandığında, kavram daha iyi anlaşılabilir. Bu ilkeler; amaçlılık, planlılık, nesnellik, bütünlük, durumsallık (görelilik), açıklık ve demokratiklik. Bu ilkeler artırılabilir, aynı zamanda bu ilkeler birbiriyle bütünlük oluşturan betimlemelerdir²⁴. Literatürde, insan kaynakları ve insan ilişkileri yaklaşımlarında denetim kavramlarına da yer verilmektedir. İnsan kaynakları denetimi ile insan ilişkileri kimi zaman birlikte kullanılsa da farklı kavramlardır. Okul ortamında insan ilişkileri yaklaşımına göre öğretmenlerin hatırlanmak, dikkate alınmak ve önemsenmek istekleri karşılanmaya çalışılır. Bunun gereği olarak kararlara katılırlar. Öğretmenlerin başarısı

²⁰ Mustafa Yalçinkaya, "İlköğretimde Yeni Denetim Esasları: MEB İlköğretim Müfettişleri Başkanlıkları Rehberlik ve Teftiş Yönergesi Üzerine". (Yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/yalcinkaya.htm, 2003). Erişim Tarihi:24.12.2006.

²¹ Thomas J. Sergiovanni ve Robert J. Starratt, **Supervision: Human Perspectives**. (New York: McGraw-Hill, Inc, 1979), s.269.

²² Niyazi Can, "İlköğretim Öğretmenlerinin Denetimi ve Sorunları". (**Milli Eğitim Dergisi**. S:161, 2004), Ss.40-45.

²³ Kemal Kayıkçı, **MEB Denetim Alt Sisteminin Yapısal Sorunları**. (Ankara: Tem-sen Yayınları, 2005), s.7.

²⁴ Hüseyin Başar, **Eğitim Denetçisi**. (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2000), Ss:8-10.

için öğretmenlerle okul yönetiminin ilişkileri önemlidir. Düzenli bir insan ilişkileri okul ortamında öğretmenlerin okuldaki yeni düzenlemeleri uygulamak üzere yönetimle işbirliğine gireceklerine inanılır. İnsan kaynakları denetimi yaklaşımında öğretmenlere nasıl çalışacaklarına dair sorumluluk ve yetkiler verilmesine karşılık motivasyonlarının yükseleceği kabul edilir. Onların, amaçlarını gerçekleştirmede fırsatlar verilerek başarı ve performanslarının artırılacağına inanılır. Böylece hem okulun etkinliği hem de öğretmen memnuniyetinin sağlanması hedeflenmektedir²⁵.

Türüne bakılmaksızın her faaliyetin içinde ve yanında denetim vardır. Özellikle insan unsurunun ağır bastığı sosyal faaliyetlerde “olmazsa olmaz” düzeyinde kendisine ihtiyaç duyulur. Eğitim faaliyetlerinde otokontrol esas olmakla birlikte işin düşünce, planlama, örgütleme, yöneltme ve koordine süreçlerinden itibaren kaynaklık, danışmanlık, rehberlik, koordinatörlük, liderlik ve değerlendiricilik fonksiyonlarıyla denetim hizmetleri yürütülmektedir²⁶.

İşlevsel bir yapıya ve sağlıklı bir işleyişe sahip olan bir denetim sisteminin, ölçütlerden sapma eğilimlerini, daha sapsular meydana gelmeden ve örgütte büyük kayıplara yol açmadan saptaması ve düzeltmeler yapması beklenir. Bu güçte olan bir denetim sistemine sağlıklı bir sistem denilebilir²⁷. Eğitim sisteminde denetimin amacı, okulun etkililiğini sağlamak ve sürdürmektir. Denetim ister okul yönetmenince yapılsın isterse üst düzey yönetmen ve denetmenlerince yapılsın, denetimde tek amaç okulun etkililiğidir. Okulun etkili olabilmesi örgütsel, yönetsel ve eğitsel amaçların planlanan düzeyde gerçekleştirilmesine bağlıdır²⁸.

Glickman'a göre denetim yaklaşımlarının çeşitliği bağlamında denetim anlayışları bir takım farklılıklar göstermektedir. Bu anlamda denetim anlayışlarının temel değişkenleri; okul temelli uygulamalara dayanmaları, katılımcı karar verme anlayışının gelişmesi, ortaklığa dayalı ilişkiler, dış denetimden ziyade iç denetimi vurgulamaları, öğretmenin kendini değerlendirmesi ve kendini yönlendirmesi, eğitim-öğretimin etkililiğinin artırılmasını amaçlayan etkinliklere ağırlık verilmesi şeklinde gelişmektedir. Bu anlamda denetim anlayışları; bürokratik değil işbirlikçi, didaktik değil diyaloga

²⁵ Niyazi Can, a.g.e.s.40.

²⁶ Cevdet Cengiz, MEB Bakanlık Müfettişlerinin Yetiştirilmesi ve Teftişin Geliştirilmesi. (İstanbul: MEB Yayınları, 1992), s.7.

²⁷ Mustafa Aydın, **Çağdaş Eğitim Denetimi**. (Ankara:Hatiboğlu Yayıncılık, 2000), s.11.

²⁸ İbrahim Ethem Başaran, **Eğitim Yönetimi**. (Ankara:Feryal Matbaa), s.137.

dayanan, cezalandırıcı değil destekleyici ve yargılayıcı değil betimleyici bir anlayışa dayanma eğilimi göstermektedir. Sullivan'a göre; Starratt, Glickman, Sergiovanni ve Gordon gibi araştırmacıların ifade ettikleri gibi; insan davranışını sadece uyarıcı-tepki bağı, ödül, ceza ve pekiştireç kavramlarıyla açıklayan klasik denetim anlayışı artık geçerliliğini yitirmiş görünmektedir. Bürokratik, engelleyici, insan doğasına kötü bir bakışa sahip olan klasik denetim anlayışı, paradigmaların hızla değiştiği günümüzde, sonuca ulaştırma anlamında yetersiz görülmektedir²⁹.

Curtin, "Supervision in Today's Elementary Schools (Günümüzde İlköğretim Okullarında Denetim)" adlı eserinde, denetimin amacının, eğitim ve öğretimi geliştirmek olduğunu açıklamakta ve öğretmenlerin temel problemlerinin; sınıf disiplini ve yönetimi, öğrencilerle ilgili bilgi noksanlığı, planlama teknikleri, öğretim teknikleri, okulun amaçlarını anlama güçlüğü, öğretimle ilgili imkan ve araçların kullanılması, özel eğitime muhtaç çocukların yetiştirilmesi alanlarında olduğunu belirtmektedir. Yazara göre denetmenler, öğretmen problemlerinin hangi alanlarda olduğunu bilmek ve buna göre kendilerini hazırlamak zorundadırlar³⁰.

İş ahlakı, bütün ilişkilerde dürüstlük, güven, saygıyı ön plana çıkarmak ve adilce davranmaktır. Modern çağda etik, daha çok kişinin sosyal sorumlulukları bağlamında kendisini göstermektedir. Kişinin etkileşimde olduğu diğer insanlara kısa ve uzun vadede yararlı olup olmaması ya da zarar verip vermemesiyle de ölçülebilmektedir³¹.

Mesleki etik, belirli bir meslek grubunun, mesleğe ilişkin olarak oluşturup koruduğu; meslek üyelerine emreden, onları belirli bir şekilde davranmaya zorlayan; kişisel eğilimlerini sınırlayan; yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan; meslek içi rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini korumayı amaçlayan mesleki ilkeler bütünüdür³².

²⁹ Fatih Töremen ve Metin Hozatlı, "İlköğretim Okul Yöneticilerinin İlköğretim Denetçilerinin Kurum Denetiminde Gösterdikleri Liderlik Davranışlarına İlişkin Görüşleri". (Yayim.meb.gov.tr/dergiler/170_2006). Erişim Tarihi: 01.02.2007.

³⁰ Fevzi Öz, **T.C Milli Eğitim Sisteminde Teftiş**. (Osmangazi Üniversitesi Yayınları, 2003), s.73.

³¹ Ercüment Polat, "Orta Kademe Yöneticilerinin Çalışma ve Yaşam Değerlerinin Etik Açısından İncelenmesi". (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999), s.6.

³² Engin Çalışkan, "Öğretmen Etiği". (egitim.inonu.edu.tr/say16/mayıs_2004). Erişim Tarihi: 22.09.2006.

Etik ilkeler, toplumun bütün üyelerine saygılı olmayı, farklı kültürlere ve düşüncelere karşı hoşgörüyü, kişilerin eşitliğinin kabul edilmesini ve kaynakların adil olarak dağıtılmasını içerir. İş yaşamında neyin iyi neyin kötü, neyin doğru neyin yanlış olduğuna ilişkin inançlar bazı örgütlerde ciddi bir sorun haline gelmiştir. Mesleki etik ilkeleri ahlaki bir boyut içeren ve örgütün içinden ve dışından kaynaklanan sorunların çözümünde, örgüt ve işgörenlerin gereksinim duydukları bir çerçeve çizer. Bu çerçeve, işgörenleri etik ilkelere uygun davranmaya güdüleyici bir etkiye sahiptir ve aynı zamanda örgüt kültürünü de önemli ölçüde etkileyerek, örgüt içinde bireylerin gerçekleştirmesi istenen davranışları tanımlar³³.

Meslek ahlakı ile ilgili olarak belirlemiş olan ilke ve kurallara tüm meslek mensuplarınca titizlikle uyulması durumunda, mesleğin saygınlığını azaltıcı ya da yok edici davranışlar görülmeyeceği gibi, meslek mensupları da korunmuş olacaktır³⁴.

Eğitimin denetimi sürecinde denetmenin; rehberlik-işbaşında yetiştirme, değerlendirme, inceleme ve soruşturma boyutlarında çok değişik kesimle iletişimde bulunduğu bir gerçektir. Denetim sürecinde aktif olarak yer alan denetmenin bu yoğun işbirliği ve etkileşimindeki gelişme biçimleri, sonuçta etik ilkelerin biçimlenmesini doğurmakta, denetim alanını ve denetmeni buna zorlamaktadır³⁵.

Milli Eğitimin amaçlarının gerçekleşme derecesini, yapılması gereken çalışmaları, iş-işlem ve yöntemleri incelemek, araştırmak; milli eğitim politikalarının merkez ve taşra örgüt çalışanları ile diğer ilgililer tarafından anlaşılmasını sağlamak; yönetici, öğretmen ve diğer eğitim işgörenlerini yerinden izlemek, denetlemek, yönlendirmek ve rehberlik hizmetleri sunmak amacıyla eğitim sisteminin denetim faaliyetleri sürdürülmektedir. Bu sistemde 313'ü bakanlık denetmeni, 2.952 ilköğretim denetmeni olmak üzere toplam 3.265 denetmen görev yapmaktadır³⁶.

³³ İnanet Pehlivan Aydın, Yönetmelik Mesleki ve Örgütsel Etik. (Ankara:Pegem A Yayıncılık, 2002), s.147.

³⁴ Alim Başaran, "İlköğretim Müfettişliği Meslek Etiği ile İlgili İlke ve Kurallar". (**Eğitim ve Denetim Dergisi**. S:5, 2001), Ss.36-38.

³⁵ Hadi Aksoy, "Eğitim Denetiminde Etik Boyut". (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998), s.2.

³⁶ M.E.B. **2000 Yılında Milli Eğitim Bakanlığı**. (Ankara: Araştırma Planlama ve Koordinasyon Başkanlığı, 2001), s.112

İlköğretim denetiminde 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 23. maddesine göre “İlköğretim kurumlarının rehberlik, denetim ve soruşturma işlerini yürütmek” üzere İlköğretim Denetmenler Kurulu görevlendirilmiştir³⁷.

Eğitim denetmenliği, kontrol edip değerlendirme ve raporlama süreçlerinin dışında işlevleri olan bir görevdir. Yalnızca bu işlevlerle sınırlı kalındığında, rehberlik, yetiştiricilik, program geliştirme gibi düzeltici ve geliştirici etkinlikler denetmen rolü olmaktan çıkarlar. O zaman denetmen etkinlikleri, araç boyutundaki kontrol, değerlendirme ve raporlama ile sınırlanmış, amaç boyutu olan düzeltme ve geliştirme işlevleri gözardı edilmiş olur. Bu nedenle, eğitimde denetleme, öğretimi geliştirme amacıyla yöneltme, rehberlik etme ve öğretmenlerin öğretimsel davranışını geliştirme süreci olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda denetmenlerin en başta gelen görevleri arasında yer alan “öğretmenlerin karşılaştıkları problemleri çözmeye onlara yeterli yardımda bulunmak” işlevinin sonucu olarak denetimin en önemli amacı öğretmene, onun ihtiyacı olan yardımda bulunmaktır³⁸.

Korku ve güvensizliğin bulunduğu yerde denetimin olumlu bir etkisi olamaz. Son yıllarda, “bilimsel denetim”, “demokratik denetim”, “klinik denetim” kavram ve uygulamalarının tartışılmasına ve denetmenle, yönetici ve öğretmenler arasında demokratik ilişkiler geliştirilmeye çalışılmasına karşın, araştırmalar, yönetici ve öğretmenlerin denetmen hakkındaki imajlarının otoriter olduğunu yansıtmaktadır. Araştırmalarda öğretmenlerin denetmenlerin öğüt ve görüşlerini sessizce kabul ettikleri, hem denetmen, hem de öğretmenlerin, sorunlarla ilgili bireyler gibi davranmaktan çok, rol yaptıkları izlenimlerini verdikleri anlaşılmaktadır. İstenmeyen bir denetim ve denetmen yapısından, öğretmenlerin problemlerinin çözümünün beklenmesi düşünülemez³⁹.

³⁷ Mustafa Yalçınkaya, a.g.m.

³⁸ Mustafa Yalçınkaya, “Yeni Öğretmen ve Teftiş”. (Yayim.meb.gov.tr/dergiler/153/yalcinkaya.htm, 2002). Erişim Tarihi:28.01.2007.

³⁹ Mustafa Yalçınkaya, a.g.m.

Araştırma konusuna ilişkin geçmişten günümüze kadar ortaya çıkan kritik bulgular kısaca şöyle özetlenebilir:

Aksoy (1998), “Eğitim Denetiminde Etik Boyut” adlı çalışmasında eğitim denetimi ile ilgili literatürü tarayarak, eğitim denetiminin dört önemli sürecini analiz etmiştir. Her süreçte, hangi etik ilkelerin yaşama geçirilmesi gerektiği konusunda genel bir görüş kazandırmayı amaçlamıştır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için de; “eğitim denetiminde rehberlik ve işbaşında yetiştirme sürecinde etik boyut”, “teftiş ve değerlendirme boyutunda etik boyut”, “inceleme sürecinde etik boyut”, ve “soruşturma sürecinde etik boyut” olmak üzere dört alt boyuta ayırmakta ve her alt boyutu analiz etmeye çalışarak bu boyutlara ilişkin etik ilkeler belirlemeye çalışmıştır. Betimsel bir araştırma olan bu çalışmada etik, meslek etiği, meslekleşme ölçütleri, etiğe uygun davranışlar sıralanmıştır. Çalışmada, çağdaş eğitim denetiminde uyulması gereken etik ilkeler şu şekilde sıralanmıştır⁴⁰:

- *Kişisel farklılıklara duyarlılık ve saygı,*
- *Toplumsal değerlere duyarlılık ve saygı,*
- *Değer empoze etmeme (dayatma),*
- *Duygusal iletişimden kaçınma,*
- *Gizlilik ve bireylere zarardan kaçınma,*
- *Yenileşme ve değişmeye açık*
- *Mesleki yeterlilik ve dürüstlük,*
- *Açıklık,*
- *İnsansal ve bilimsel sorumluluk,*
- *Manipüle etmemek.*

Pehlivan'ın (1998), “Eğitim Yöneticilerinin Etik Davranışları Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışması, araştırmayla ilgili bir çok konuda yol gösteren bir çalışma olmuştur. Araştırmanın amacı; yönetimde uyulması gereken etik ilkelerin neler olması gerektiği ve eğitim yöneticilerinin bu ilkelere ne derece uygun davrandıklarının saptanmasıdır. Araştırmanın evreni Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 66 resmi genel lisenin müdürleri ve öğretmenleri ile bu okullarda denetim yapan Bakanlık müfettişleri oluşturmuştur. Araştırmanın

⁴⁰ Hadi Aksoy, a.g.e.

örneklemine 40 lise müdürü, 374 öğretmen ve 45 müfettiş olmak üzere toplam 459 kişi oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak anket uygulanmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda oluşan boyutlar sırasıyla; hoşgörü, adalet, sorumluluk, dürüstlük, demokrasi ve saygı şeklinde isimlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; bakanlık müfettişleri, lise müdürleri ve öğretmenler arasında, adalet, dürüstlük, saygı boyutunda belirgin farklar gözlenmezken hoşgörü, sorumluluk, demokrasi boyutlarını oluşturan bazı ilkelere ilişkin algılarda farklılıklar gözlenmiştir⁴¹.

Kahraman (2003) tarafından yapılan “İlköğretim Müfettişlerinin Mesleki Etik İlkeleri ve Bu Etik İlkeler Uyma Düzeyleri” adlı çalışmanın amacı, ilköğretim müfettişlerince uymaları beklenen etik ilkeler saptanarak bu etik ilkelere ne derece uygun davrandıkları konusunda okul yöneticileri ve öğretmenlerin görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmanın iki çalışma evreni bulunmaktadır. Birinci çalışma evreninde; yedi coğrafi bölgeden random yöntemiyle seçilen 458 ilköğretim müfettişi küme örneklemini oluşturmaktadır. İkinci çalışma evrenini ise, Ankara ili Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde bulunan üç merkez ilçede Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi ilköğretim okulları ve bu okullarda görev yapan 70 okul yöneticisi ve 433 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre; müfettişlerin benimseyerek ve geliştirerek uygun davranmaları beklenen davranışlar listesinin tamamı müfettişler tarafından “etik ilke” olarak değerlendirilmiştir. Yönetici ve öğretmenler, saptanan etik ilkelere müfettişlerin genellikle uygun davrandıklarını ifade etmişlerdir. İlköğretim müfettişlerinin davranış ve rol boyutlarındaki mesleki etik ilkelerine ilişkin okul yöneticilerinin ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında anlamlı fark saptanmamıştır⁴².

Dağlı (2000), tarafından yapılan “İlköğretim Öğretmenlerinin Algılarına Göre İlköğretim Denetmelerinin Ders Denetimine İlişkin Davranışları” adlı çalışmanın amacı, ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin, ilköğretim denetmenlerinin ders denetimine ilişkin algılarını saptamaktır. Bu amaçla, Diyarbakır il merkezinde 48 ilköğretim okulunda görevli 352 öğretmen araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Verilerin analizi sonucunda, ilköğretim okullarının I. ve II. kademesinde görev yapan öğretmenlerin, denetmenlerin ders denetimine ilişkin algıları arasında anlamlı fark

⁴¹ İnyet Pehlivan, “Eğitim Yöneticilerinin Etik Davranışları Üzerine Bir Araştırma”. (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997).

⁴² Nihat Kahraman, “İlköğretim Müfettişlerinin Mesleki Etik İlkeleri ve Bu İlkeler Uyma Düzeyleri”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003)

saptanmış olup, I. kademedeki görevli öğretmenlerin, ilköğretim denetmenlerinin denetim davranışlarına “az derece” de, II. kademedeki görevli öğretmenlerin ise, “orta derece” de katıldıkları saptanmıştır. Bayan ve erkek öğretmenlerin, ders denetimine ilişkin algıları arasında anlamlı fark saptanmamıştır⁴³.

Ergüç (2002) tarafından yapılan, “İlköğretim Müfredat Laboratuvar Okulu Müdürlerinin Mesleki Etik İlkelerine İlişkin Davranışları” adlı araştırmanın bulgularına göre ilköğretim kurumlarındaki okul müdürlerinin mesleki etik ilkelere uygunluk düzeyleri ile ilgili olarak öğretmen görüşü ortalamalarının, denetmen ve müdür yardımcısı görüşü ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Üç grup arasında, okul müdürlerinin, hoşgörü boyutundaki etik ilkelere uygun davranma düzeylerinin, bu denli farklı algılanmış olması; etik ilkeler ve yönetici rollerinin neler olması gerektiği konusunda görev değişkeninin, bilgi ve görüş farklılığı yaratmasından kaynaklandığı biçiminde yorumlanabileceği gibi; müdür yardımcılarının ve denetmenlerin okul müdürleriyle doğrudan çalışmaları ve denetmenlerin okul müdürlerinin davranışlarını görevleri gereği daha eleştirel değerlendirmeleri olarak da yorumlanabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ortaöğretim kurumlarında çalışan okul müdürleri ile ilköğretim kurumlarındaki okul müdürlerinin mesleki etik ilkelere uygun davranma düzeyleri ile ilgili görüşler arasında da farklılıklar olduğu görülmüştür⁴⁴.

Erdem ve Kocabaş (2005), tarafından yapılan “Eğitim Denetçilerinin Kültürel Değerleri” adlı araştırma 7’li likert tiplmesi ile ölçülen ve eğitim denetçilerinin toplumsal olayla ilgili, başkalarına itimat eden, kadere inanmayan, yalnız olmayı tercih eden vb. konularda meslektaşlarına ilişkin algılamaları içeren 35 ifadeden oluşmuştur. Araştırma Türkiye’nin farklı illerinde görev yapan 121 eğitim denetçisini kapsamıştır. Araştırma sonucunda, eğitim denetçilerinin rüşvete karşı, kanuna uyan, üstlerine itaatkar, insanlar arasında sınıf farkı kabul etmeyen, güçlü sorumluluk duygusu olan özellikleri öne çıkmıştır. Bunun yanında denetçiler kibirli, bencil, başkalarına itimat etmeyen, kendi fikirlerini kabul ettirmeye çalışan özelliklerine de vurgu yapmışlardır⁴⁵.

⁴³ Abidin Dağlı, “İlköğretim Öğretmenlerinin Algılarına Göre İlköğretim Denetmenlerinin Ders Denetimine İlişkin Davranışları”. (Eğitim ve Bilim , C.25, S. 118, 2000), Ss.:43-48.

⁴⁴ Nurten Ergüç, “İlköğretim Müfredat Laboratuvar Okulu Müdürlerinin Mesleki Etik İlkelerine İlişkin Davranışları”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002)

⁴⁵ Ramazan Erdem ve İbrahim Kocabaş, “Eğitim Denetçilerinin Kültürel Değerleri”. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.15, S.2, 2005, Ss.199-207.

Öztürk (1990), “İlköğretimde İlköğretim Denetmenlerinin Rolü” adlı araştırmasında ilköğretimde, ilköğretim denetmenlerinin rolünü incelemiş, sonuçta ilköğretim denetmenleri tarafından yapılan değerlendirmede kullanılan denetim formundaki soruların soyut olması ve zaman yetersizliği nedeniyle ilköğretim denetmenlerinin değerlendirme yapmakta güçlüklerle karşılaştıklarını; denetmen başına düşen denetim sayısının fazlalığı ve soruşturma inceleme görevlerinin çokluğunun neden olduğu zaman yetersizliğinden dolayı rehberlik görevlerini yeterli derecede yerine getiremediğini, denetimde nitelikten çok niceliğe önem verildiğini; ilköğretim denetmenlerinin karar organlarında ve yürütme birimlerinde alınan kararlara yeterince katılamadığını; denetim yapacakları okula gitmede ulaşım güçlüğüyle karşılaştığını ortaya çıkartmıştır⁴⁶.

Ömür (2005), tarafından yapılan “İlköğretim Denetmenlerinin Denetim Sürecinde Karşılaştıkları Etik Sorunları Algılama Düzeyleri” adlı araştırmada 167 ilköğretim denetmeninin görüşlerine başvurulmuş, ilköğretim denetmenlerinin denetim sürecinde karşılaştıkları etik sorunları algılama düzeyleri ortaya konmuştur. Araştırma sonucunda kısaca şu bulgular elde edilmiştir: ilköğretim denetmenliği orta yaşlı erkek mesleğidir; genelde ilköğretim denetmenlerinin, denetmenlikte hizmet sürelerinin 6-25 yıl arasında olduğu, etik sorunların çözümünde belli etik sistem oluşturulmasında bazı sıkıntıların olduğu görülmüştür. Denetim sürecinde mutlak adaletin sağlanması için gereken gayretin biraz daha fazla gösterilmesi, etik kuralların denetim sürecinde, daha sağlıklı ve düzenli olması için gereken gayretin biraz daha fazla gösterilmesi, etik kuralların denetim sürecinde, daha sağlıklı ve düzenli olması için; ilköğretim denetmenlerinin kendisinin ve eşinin doğduğu il ile uzun süre çalıştıkları ilde çalışmamaları, bölge sistemine benzer çalışma merkezleri oluşturularak denetim ve rehberlik hizmetleri yapılması gerektiği sonucu görülmüştür⁴⁷.

Kamal (1994), tarafından yapılan “Ortaöğretimde Denetmenlerinin Rehberlik Etkinlikleri” adlı araştırma bulgularına göre, denetmenlerinin rehberlik etkinliklerini “kısmen” gerçekleştirdikleri ve üç denek alt grubunun görüşlerinin farklı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Denetmenler, kendilerinin rehberlik etkinliklerini “büyük ölçüde”

⁴⁶ Halil İbrahim Öztürk, a.g.e.

⁴⁷ Şinasi Ömür, “İlköğretim Denetmenlerinin Denetim Sürecinde Karşılaştıkları Etik Sorunları Algılama Düzeyleri”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005).

gerçekleştirdiklerini ileri sürerken, yöneticiler “kısmen”, öğretmenler ise “çok az” gerçekleştirildiğini belirtmişlerdir⁴⁸.

Turhan (2007), tarafından yapılan “Genel ve Mesleki Lise Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışlarının Okullardaki Sosyal Adalet Üzerindeki Etkisi” adlı araştırmada, okul yöneticileri etik liderlik rollerini başarı ile gerçekleştirdiklerini düşünürken, öğretmenler ise etik liderliğin etik ikilemleri çözme, etik karar verme ve güvene dayalı liderlik boyutlarında okul yöneticilerini tam olarak yeterli bulmamıştır. Ayrıca, okul müdürleri görev yaptıkları okullarda sosyal adaletin sağlandığına, öğretmenlerden daha yüksek düzeyde katılmıştır. Yapılan analizlerde, okul yöneticilerinin liderlik davranışlarıyla, okullarda sosyal adaletin algılanma düzeyi arasında çok yüksek bir korelasyon bulunmuştur. Buna göre, okul yöneticileri etik liderlik davranışlarını ne kadar yüksek seviyede gösterirlerse, okullarda sosyal adaletin algılanma düzeyinin o kadar arttığı söylenebilir⁴⁹.

İlköğretim denetmenlerince yapılan denetim hizmetinin niteliğini arttırmak, meslek içi rekabeti düzenlemek ve meslek ideallerini korumak, belirsiz durumlarda nasıl davranılacağı konusunda rehberlik etmek gibi amaçlarla, İlköğretim denetmenlerinin mesleki etik ilkelerinin belirlenmesine ihtiyaç vardır. Ülkemizde ilköğretim denetmenlerinin uygun davranmaları gereken etik ilkeler dizisi konusunda İnyet Aydın Pehlivan’ın çalışmaları doğrultusunda, genel merkezi Ankara’da bulunan Tem-Sen faaliyetlerde bulunmaktadır. 2000 denetmene ulaşılarak etik ilkeler anketi uygulanmıştır. Prof. Dr. İnyet Aydın Pehlivan başkanlığındaki komisyon en yakın zamanda biraraya gelerek denetmenlerin etik ilkeler dizisinin son halini kamuoyuna duyuracaklardır.

Ryncarz (1997), tarafından “Yöneticilerin Davranışlarının Öğretmenlerle İlişkilerindeki Etik Etkinin Belirlenmesi” adında bir araştırma yapılmıştır. 23 yönetici ve 44 işgören üzerinde yapılan bu araştırmada, işgörenlerin iş stresinin ve iş doyumunun, yönetici davranışlarından farklı derecelerde anlamlı düzeyde etkilendiği belirlenmiştir.

⁴⁸ M. Sait Kamal, “Ortaöğretimde Denetmenlerin Rehberlik Etkinlikleri”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994).

⁴⁹ Muhammed Turhan, “Genel ve Mesleki Lise Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışlarının Okullardaki Sosyal Adalet Üzerindeki Etkisi”. (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007).

Cinsiyet değişkeninin etkili olmadığı, yönetici ve işgören arasındaki davranış algılarının anlamlı bir etkiye sahip olmadığı anlaşılmıştır⁵⁰.

Trunfio (1990), “Ortak Kültür ve İş Etiğinin Kurumsallaşması” adıyla yaptığı araştırmada, ortak kültür anlamlarını ve onun örgütteki etik davranışlara etkilerini belirlemeye çalışmıştır. Ahlaki ortak kültür olarak informal özellikler, formal mekanizma ve yönetim yapısı belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, ortak kültür liderlerinin, iş değerlerini kullanarak, çalışanların ahlaki davranışlarını geliştirebileceği yargısına varılmıştır. Çalışanların, ortak kültürdeki güvensizlik algıları, ahlaki davranışları olumsuz yönde etkilemektedir⁵¹.

Gahey (2001), “Okullarda Moral Toplum Oluşturma: Ruh Hissetme” konulu bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmada, okulların toplumlar gibi paylaşılmış ilke ve değerlere sahip olmaları için gerekli nitelikler belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda okullarda etik liderlere ihtiyaç olduğu, ayrıca bu etik liderlerin okullarda resmi bir otoriteyi temsil etmesinin şart olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca okul yöneticilerinin moral lider olarak rol ve görevlerini tanımlayan 16 ilke belirlenmiştir⁵².

Pepin ve diğeri (2006), “Liderlik Hazırlığında Sorumluluk Etiğini Kullanma” isimli bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada, bir sorumluluk etiği çerçevesi kullanılarak sosyal adalet liderliğine ilişkin davranışların gelişmesini sağlamak için yapılan 6 yıllık bir araştırmanın sonuçları analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, kullanılan sorumluluk etiği çerçevesinin çeşitlilik ve eşitlik sorunlarına ilişkin bakış açısını değiştirdiğini ve bir sorumluluk anlayışı oluşturduğu ortaya çıkmıştır⁵³.

Peggy (1990), “Okul Müdürlerinde Etik Düşünce” adlı araştırmasında, eğitim yöneticilerinin karşılaştığı etik ikilemler ve etik düşüncenin normatif düzeylerini iki alan çalışmasında açıklamıştır. 23 okul müdürüyle görüşülen ilk alan çalışmasında, etik

⁵⁰ R. A. Ryncarz, “An Exploratory Study Examining Manager Behaviors That Have An Ethical Effective Manager”. Subordinate Relationship Dissertation Abstracts. Harvard University, 1997.

⁵¹ E. J. Trunfio, “Corporate Cultures and The Institutionalization of Business Ethics”. Dissertation Abstracts, PhD Degree, Boston University, 1990.

⁵² Victoria Mc Gahey, “Establishing Moral Community Within Schools: Sensing the Spirit. University of Western Sydney. PhD Thesis. Sydney, 2001.

⁵³ C. G. Pepin and Others, “Utilizing An Ethic Of Care In Leadership Preparation”. www.emeraldinsight.com. Erişim Tarihi:30.05.2007.

düşüncenin Van Hoose ve Paradise Modeline başvurularak problem durumu karar verme sürecinde açıklanmıştır. İkinci alan çalışmasında ise, 20 okul müdürüyle yapılan görüşmelerde, okul müdürlerinin etik düşüncelerini toplumsal boyutuyla belirtmede diğer emsallerinden algılarının daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Anketlere verilen cevaplarda çoğunluğu, öğretmenin yeterli konularıyla ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Son olarak, ahlaki gelişim düzeyinin, kurumda geçirilen süreyle bağlantılı olabileceğidir. Sonuçların genellenebilirliği sınırlanmış olmasına rağmen, eğitim yöneticiliğinde etik konuların bilgilendirilme hizmetinde katılımın sağlanması tavsiye edilir⁵⁴.

Reiman ve Thies (1998), “Denetimde Etik Karar Verme ve Değerlendirme” adlı araştırmasında öğretmenler ve denetmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda altı öneri sunmuştur. Bu öneriler⁵⁵:

- *Etik karar verme, etik ikilem konusunda esneklik ve soyut düşünme kabiliyeti gerektirir.*
- *Etik karar verme, olayları ve fikirleri başkasının bakış açısından görme kabiliyeti gerektirir.*
- *Otokratik liderlik ve denetim, etik karar vermeye uyumsuzdur.*
- *Denetmenlerin okul müdürlerini denetlemede ve öğretmene rehberlik etmede doğal kaygıları ve çatışmaları olabilir.*
- *Irkçılık, cinsiyet ayrımcılığı ya da kurumsal adaletsizlikle karşılaşıldığında etik denetim liderliği, sosyal adalet ve çağdaş mesleki konularda bilgi gerektirir.*
- *Denetmen ve öğretmenler için etik karar verme tüm cevapları verme anlamına gelmez.*

Araştırmada; etik kuralların varlığı ve etik davranışlar arasında ilişki olduğu, etik davranışla ahlaki yargılama arasında önemli bir uyum olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

⁵⁴ Kirby Peggy, “The Ethical Reasoning Of School Administrators”.
www.eric.uoregon.edu/publications/digests. Erişim Tarihi:30.05.2007.

⁵⁵ Alan J. Reiman and Louis Thies , **Mentoring and Supervision For Teacher Development**. Sprin hall Longman, Inc., North Caroline State University, 1998.

Mevcut eğitim sisteminde denetmenler sistemi en iyi tanıyan işgörenler arasındadır. Denetmenler, eğitim sistemini oluşturan eğitim örgütlerinin çalışmalarını yakından izleme olanağına sahiptir⁵⁶. Eğitimde sürekli bir gelişme ve ilerlemeyi sağlamada denetmenlerin başarıya ulaşmaları, ancak gerekli yeterliklere sahip olmaları ve benimsenen etik ilkeleri ile mümkün olacaktır⁵⁷.

Yukarıdaki çözümler ışığında yüksek lisans tez konusu olarak seçilen bu araştırmanın temel önermesi; *ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin Diyarbakır ili örneğinde eğitim düzeyi / cinsiyet / kıdem / bulunulan kademe değişkenleri itibariyle betimlenmesidir*⁵⁸.

Amaç

Araştırmanın genel amacı, *ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin öğretmen görüşlerini Diyarbakır ili örneğinde eğitim düzeyi / cinsiyet / kıdem / bulunulan kademe değişkenleri itibariyle betimlemektir. Bu genel amaca bağlı olarak cevabı aranan alt sorular şunlardır;*

- *İlköğretim denetmenlerinin ders denetimi bağlamında etik duyarlılığına ilişkin bireysel görüşler nelerdir?*
- *İlköğretim denetmenlerinin etik duyarlılığına ilişkin genel görüşler nelerdir?*

Araştırmanın Önemi

İnsanın tüm eylemlerinde belirli bir nitelik, erdemlilik veya ahlakilik aranması çabası her zaman olagelmıştır. Bütün filozoflar insanların genel olarak uyacakları değerleri belirlemeye çalışmışlardır. Tüm bu çabaların ortak niteliği, insanlığın ortak evrensel değerlere sahip oldukları ya da olmaları gerektiği düşüncesidir.

İnsanların yaşamının vazgeçilmez bir parçasını oluşturan etik değerlerin mesleki görünümünün belirlenmesi gerekmektedir. İlköğretim okullarını denetlemekle görevli

⁵⁶ Ali Hikmet Demir, a.g.e.s.18.

⁵⁷ Derya Sarı, a.g.e.

⁵⁸ Hasan Akgündüz, (2007). a.g.e.

bulunan ilköğretim denetmenlerinin ders denetimi esnasında etik davranışlarının da ortaya çıkartılması kaçınılmazdır. İlköğretim denetmenlerinin, denetimleri esnasında meslek etiğine uygun davranışlar sergileyerek, kendilerine olan güvenin artacağı, lider, rehber ve kaynak kişi olarak algılamalarına neden olacağı beklenmektedir.

İşte bu araştırma, eğitim denetiminde ilköğretim denetmenlerinin davranışlarını etik yönden sorgulamaya yönelik bir araştırma olması nedeniyle üzerinde çalışmaya değer bulunmuştur.

Varsayımlar

- *İlköğretim denetmenlerinin etik duyarlılığı, eğitsel yaratıcılık açısından stratejik değeri olan bir araştırma konusudur.*
- *Araştırmada seçili örneklem evreni temsil yeterliliğine sahiptir.*
- *Öğretmenler, ölçme aracındaki tüm soruları içtenlikle cevaplamışlardır.*

Sınırlılıklar

- *Araştırma ilköğretim denetmenlerinin etik duyarlılığını eğitim düzeyi / cinsiyet / kıdem / bulunulan kademe değişkenleri açısından irdelemekle sınırlıdır.*
- *Araştırma ilköğretim denetmenlerinin etik duyarlılığını Diyarbakır ili örneğiyle sınırlı irdelemektedir.*
- *Araştırma literatür taraması ve ölçme aracı ile toplanan verilerle sınırlıdır.*

Tanımlar

Etik: Bütün etkinlik ve amaçların yerli yerine konulması; neyin yapılacağı ya da yapılamayacağı; neyin isteneceği neyin istenemeyeceğinin; neye sahip olunacağı ya da olunamayacağıın bilinmesidir⁵⁹.

Denetim Etiği: Denetmenlerin denetimleriyle ilgili eylemlerinde dikkat etmeleri gereken kurallardır⁶⁰.

⁵⁹ Hasan Demirtaş ve Hasan Güneş, a.g.e.s.58.

⁶⁰ Nihat Kahraman, a.g.e.s.12.

İlköğretim Denetmeni: İlköğretim düzeyinde eğitim ve öğretimin, ilgili yasalar ve öğretim programlarında belirtilen amaç ilke ve kurallara göre yürütülüp yürütülmediğini kontrol etmekle görevli kimsedir⁶¹.

Yöntem

Araştırma Modeli: Bu araştırma, genel tarama modelinde yapılmıştır. Genel tarama modelleri çok sayıda elemana sahip bir evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da alınacak bir grup üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir⁶². Bu yöntemle dayanan araştırmalarda, durum nedir, neredeyiz, ne yapmak istiyoruz, nereye hangi yöne gitmeliyiz, oraya nasıl gideriz gibi sorulara, mevcut olan zaman kesiti içinde olduğu düşünülen verilere dayanılarak yanıtlanmak istenir⁶³.

Araştırma konuya ilişkin literatür taraması ve seçili örneklemden toplanan verilerin nicel çözümlemesi bağlamında betimsel bir çalışmadır.

Evren ve Örneklem: Araştırmanın evrenini, 2006-2007 öğretim yılında Diyarbakır il merkezindeki resmi ilköğretim okullarında görevli I. ve II. kademedeki öğretmenler oluşturmaktadır. Diyarbakır il merkezinde, araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla 89 resmi ilköğretim okulu ve bu okullarda 2800 öğretmen bulunmakta idi.

Örnekleme oluşturan öğretmenlerin seçimi için random yöntemi kullanılmıştır. Evreni oluşturan 89 resmi ilköğretim okulundan 40'ına gidilerek buradaki öğretmenlerin 880'ine anket uygulanmış, ancak bu öğretmenlerin 837'si araştırmaya katılmıştır. Bu durumda araştırmaya katılan deneklerin evreni temsil etme oranı % 29.89'dur.

Verilerin Toplanması:

- *Konu ile ilgili benzer araştırmalar ve kaynaklar incelenmiştir.*
- *Konu hakkında birkaç okula gidilerek, öğretmenlerle öngörüşmeler yapılmış, sorunlar saptanmaya çalışılmıştır.*
- *Anketin güvenilir ve geçerli oluşu ile ilgili uzmanların görüşleri alınmıştır.*

⁶¹ Hasan Demirtaş ve Hasan Güneş, a.g.e.s.107.

⁶² Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1991), s.77.

⁶³ Saim Kaptan, **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**. (Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri, 1991), s.59.

- *Araştırma için okulların bağlı bulunduğu makamlardan gerekli izinler alınmıştır.*

Anket 37 maddeden oluşmaktadır. Veri toplama aracının I. bölümünde kişisel bilgilere yer verilmiştir. II. bölümünde ise ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarını ölçmeye yönelik ifadeler yer almıştır (Ek II).

Bu araştırmada araştırmacı tarafından ölçeğin güvenirliliği için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Analiz sonucunda, öğretmenler üzerinde yapılan çalışmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.95 olarak bulunmuştur.

Veri toplamak amacıyla geliştirilmiş olan anketin uygulanabilmesi için Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü aracılığıyla Ankara Milli Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Bakanlığından (Ek I) uygulama izni alındıktan sonra örneklem alınan okullara gidilerek, veri toplama araçları 01.11.2006-24.11.2006 tarihleri arasında araştırmacı tarafından uygulanmış ve yine araştırmacı tarafından toplanmıştır.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumu: İlköğretim denetmenlerinin etik davranışlarını ölçmeye yönelik anketler ilköğretim öğretmenlerine uygulandıktan sonra alınan veriler SPSS paket programı kullanılarak çözümlenmiştir.

Araştırmada istatistiksel işlemler olarak, frekans dağılımları (f), yüzde (%), aritmetik ortalama (X), standart sapma (ss) gibi betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Verilerin analizinde ve yorumunda t-testi, varyans analizi (one-way) ve scheffé testinden yararlanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınmıştır.

Verilerin yorumlanmasında veri toplama aracındaki her maddeye ilişkin verilen değerler, o maddenin gerçekleşme düzeyinin göstergesi kabul edilmiştir.

Ortalamaların yorumlanmasında ölçeğin seçenekleri, bunların sınırları ve verilen ağırlıklar aşağıda Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1
Öğretmenlerin İfadelere İlişkin Katılma Düzeyleri ve Puan Sınırları

Ölçek Katılma Düzeyi	Puan	Puan Sınırları
Hiç Katılmıyorum	1	1.00 – 1.79
Az Katılıyorum	2	1.80 – 2.59
Orta Derecede Katılıyorum	3	2.60 – 3.39
Çok Katılıyorum	4	3.40 – 4.19
Tamamen Katılıyorum	5	4.20 – 5.00

1. İLKÖĞRETİM DENETMENLERİNİN ETİK DAVRANIŞLARI

1.1. İnsanın Bireysel / Toplumsal Varoluşu ve Etik

Bu bölümde, insanın bireysel / toplumsal varoluşu ile etik, ahlak, değer kavramları ve aralarındaki ilişki incelenmiştir.

1.1.1. İnsanın Bireysel / Toplumsal Varoluşu

Evrende mevcut bütün varlıktan farklı olarak insan varlığının bilincindedir. “İnsan dışındaki bütün bireysel varlık formları doğayla otomatik uyumlandırma içinde olduğu için onlarda toplum konusu olduğunun bilincinde olma ve iradi uyumlanma problemi yoktur⁶⁴.” Bu çerçevede insanın varlık yapısı, varoluş özellikleri ve kendini çevreleyen nesnel dünya ile ilişkisindeki temel karakteristikler incelendiğinde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır.

...İnsanın varlık yapısı ve işleyişi konusunda yanlış bir tutum olarak hacim olgusu her şeyin üstünde tutmuştur. Bu husus, kavram ile nesnel dünyanın neden, insanın sonuç olduğu çıkarsamasına gidilmesini böylece, bireysel ve toplumsal tüm deneyimlerin nedensellik ilişkisi bakımından ters yüz edilmesini netice vermektedir. Oysa toplam bilinç tümüyle hacimsiz olup, asıl olan hacim değil bunun işaret ettiği yoğunluk ve niteliktir. Buradan hareketle insanı, genel var oluşun omurgası yani makro kozmos, nesnel dünyayı ise mikro kozmos olarak nitel bakımdan konumlandırmak mümkündür. Makro kozmos insanın, mikro kozmos varoluşla ilişkisinin yedi temel düzlemde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu yedi düzlem, insanın kozmik bilince ruhsal, zihinsel ve fiziksel beden ile kanal olma kapasitesi ve aktif bilincin alt evreleri olarak bilinçaltı, bilinçsizlik zihni, kolektif bilinçaltı ve kozmik bilinçaltı ile doğal programı oluşturur. Aktif bilincin üst evreleri ise bilinç üstü, bilinç ötesi, süper bilinç üstü ve kozmik bilinç üstüdür⁶⁵...

Bu şekilde tanımlı evrende gerçekleşen tüm insan davranışları, evrimsel dürtüye bağlı olarak, ruhun pompaladığı enerjinin farklı yoğunlaşma biçimleri olarak ortaya çıkar. Ancak bu noktada ruh denilen merkezi benliğe alternatif gelişen ayna benlik yani ego devreye girmektedir. Egonun ruhuna aykırı çalışması ile kapalı bilinç olgusu ortaya çıkar ve korkunun egemen olduğu hatalı tutumlar nesnel boyuta yansır. Böylece korku, mutlak varlık olan sevgi enerjisinin yerine geçerek, nasırlaşmış sevgi olarak ortaya çıkar, yani kendi özünü ifade edemeyen insana dönüşür.

⁶⁴ Hasan Akgündüz, a.g.e, s:4.

⁶⁵ Hasan Akgündüz, a.g.e, s:5.

1.1.2 Etik Kavramı

Etik, Yunanca ethos'dan, moral ise Latince mos'dan gelmektedir. Her iki sözcük ya da kavram, töresel olan alışkanlıklar, gelenekler, örf ve adetler gibi anlamalar içeriyor. Ancak batı geleneğinde Latince kökenli moral ile etik, Kant'a atfedilen bir ayırma kaygısıyla iki ayrı alanın üst başlığı olmaktadır. Modern toplumun çelişkileri, ahlaki davranışın ölçülerini, olgusal değerleri tahrip etmiştir. Bu çelişkiler, sonuçta olgusal-pratik hayatın ahlak ilişkilerini "moral" kavramına bırakıp yaşanan hayatın olgusallığından sıyrılmış bir ayrı alan olarak etik'i ayrıca ele almayı gelenekleştirmiştir⁶⁶.

*İnsanın uğraşlarını özel bir problem sahası olarak araştırarak, bu sahanın varlık-karakteri ile bu sahayı yöneten ilkelerin, değerlerin, varlık niteliklerini, insanın yapıp etmelerinin bağımlı ya da bağımsız olduklarını inceleyen disipline etik adı verilmektedir*⁶⁷.

"Etik" sözcüğü bugün, kimi zaman, belirli bir grupta, belirli bir zamanda geçerli olan ve bu gruptaki kişilerin birbirleriyle ilişkilerinde değerlendirmelerini, eylemlerini, tutum ve davranışlarını belirlemeleri beklenen değişik ve değişken norm sistemleri anlamında kullanılıyor. Bunlar, yazılı olmayan normlardır, ya da belirli bir zamanda belirli bir kültürde egemen olan "iyi" ye ve "kötü" ye ilişkin, dolayısıyla genel olarak yapılması-yapılmaması gerekenlere ilişkin anlayışlar o anda yaygın olan anlayışlardır. Bu normları ve anlayışları, bugünkü tartışmalarda sık sık yapıldığı gibi, etik değerlerle karıştırmamak gerekir⁶⁸. Etik kuramlar, ahlakın özü, kökeni ve toplumsal yaşamdaki işlevinin yanı sıra, insanların bir arada yaşayabilmelerinin gerekleri, toplumsal yaşamın normları ve değerleri, kişilerle toplum arasındaki ilişkiler, bireysel yaşamın amacı ve anlamı üstüne görüşleri dile getirir⁶⁹.

Felsefeci C. Soloman da "etik" kavramının; bugün belli grup ya da toplumların tutumlarını, karakterini birbirinden ayıran özellikler üzerinde yoğunlaştığını belirtmektedir. Soloman' a göre etikle ilgili iki temel konu vardır: Birincisi: iyi insan olmanın gerektirdiği özellikler, ikincisi; bireyin davranışlarını belirleyen ve sınırlayan kuralların neler olması gerektiğidir. Birçok felsefecinin ahlak ve etik kavramlarını

⁶⁶ Veysel Atayman, **Etik**. (İstanbul:Donkişot yayınları, 2005), s.7.

⁶⁷ Takiyettin Mengüşoğlu, **Felsefeye Giriş**. (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000), s.262.

⁶⁸ İonna Kuçuradi, "Felsefe ve Etik". www.yunusaran.org/word/etic.iona.doc. Erişim Tarihi:04.12.2006.

⁶⁹ Jandarma Okulları Komutanlığı, a.g.e.s.4.

birbirlerinin yerine kullanmasına karşın, Soloman, ahlakın insan değerlerini ve davranışlarını içerdiğini; etiğin ise, bu alandaki akademik çalışmalarla ilişkili olduğunu belirtmektedir⁷⁰.

1.1.3. Etik-Ahlak-Değer İlişkisi

Ahlaki davranışlarda otorite, buyruk, sorumluluk gibi üç öge bulunur. Aksiyoloji insanın yapma etmelerini inceler. Kendi içinde etik ve estetik olmak üzere ikiye ayrılır. Etik ahlaki değerleri, estetik ise sanatsal değerleri konu edinir. Sokrates ahlakın temelini bilgi olduğunu söyler. Doğru bilgi insanı doğru eyleme, bilgisizlik ise yanlış eyleme götürür. İnsan ancak kendisiyle uyum içinde olduğu zaman mutlu olabilir. Bunun için doğru bilgi gereklidir, bu da ancak akılla elde edilir⁷¹.

Ahlak felsefesi, hayatımıza yön veren tercih ve davranışlarımızı doğruluk-yanlışlık, iyilik-kötülük, adalet, hak, görev ve sorumluluk açısından değerlendiren, nasıl bir hayatın yaşamaya değer iyi bir hayat olduğunu ilkeleriyle saptama amacı güden normatif bir disiplindir. Davranışlarımızın bir kısmı yasalarla sınırlandırılmıştır, bir kısmı da bütünüyle kişisel tercihlerimiz tarafından belirlenir⁷². Öğretim ahlaki bir etkinlik olduğundan, denetim bu etkinliğin ahlaki niteliklerini barındırır. Denetimden, öğretimde yerleşmiş ahlaki idealleri desteklemesi, büyütmesi ve güçlendirmesi beklenilir. Bu yüzden, mesleki bir etkinlik olarak denetim, öğretmenin bilgisiyle öğretim mesleğinin ahlaki sorumluluğuna yekinen bağlıdır. Denetmen, öğretimin karmaşıklığını, çok boyutlu durumunu iyi bilmelidir. Karmaşık bilgi temeli ve öğretmenlerle bu konuda görüşebilmeyi değerlendirmenin dışında, denetmen öğretim ortamını sağlama konusunda öğretmenlerle beraber hareket etmek zorundadır⁷³.

İnsanların gerçekte kim olduğunu davranışlarına bakarak anlarız. Kişinin gündelik hayatta bütün davranışların ardında “değerler” gizlidir. Değerler ve etik, iş hayatında bireylere yol gösterir ve gerek kurum içi, gerek kurum dışı ilişkileri düzenler. Toplumsal

⁷⁰ Şinasi Ömür, a.g.e.s. 13.

⁷¹ Hasan Akgündüz, a.g.k.

⁷² Gürol Irzik, “Ahlaki Tartışmak ve Yaşamak”. (Görüş Dergisi, 2001), Ss:18-20.

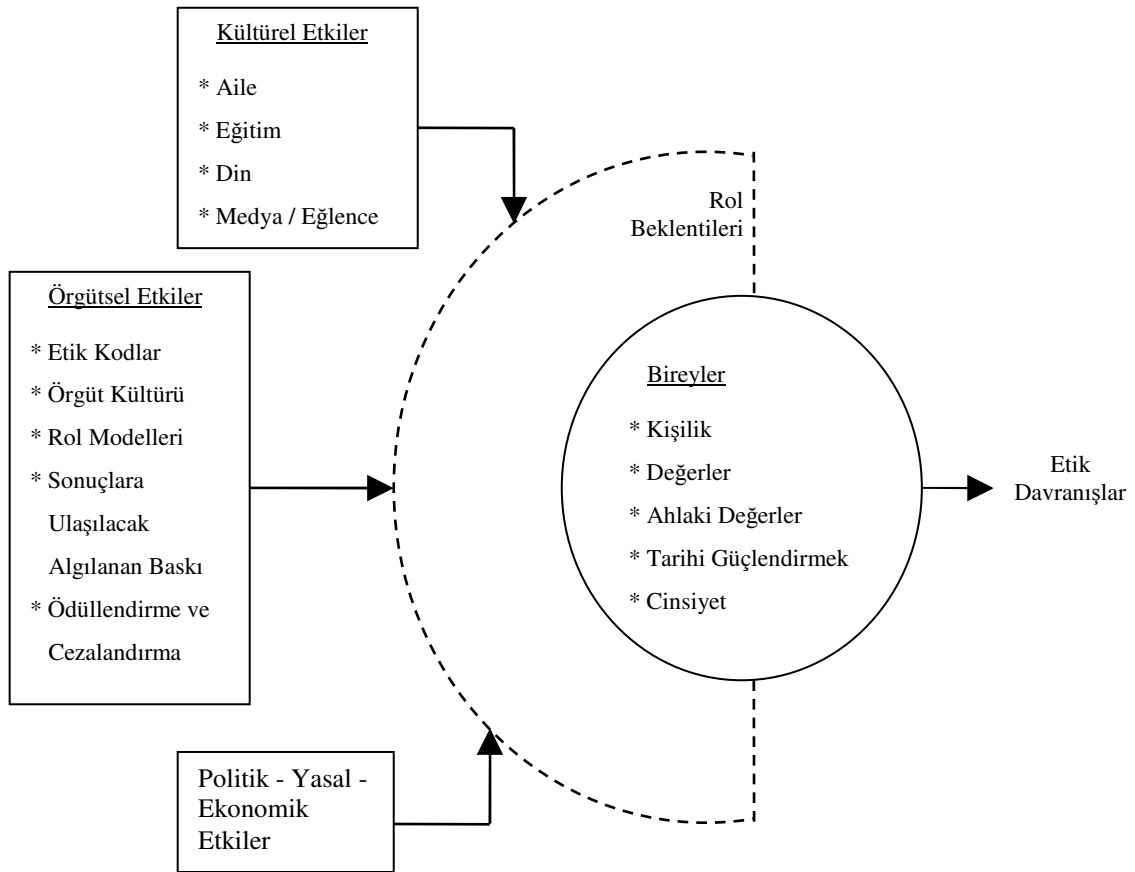
⁷³ Thomas J. Sergiovanni ve Robert J. Starratt, **Supervision: A Redefinition**, (New York: McGraw-Hill, Inc, 1993), s.55.

hayatta da birey-toplum çekişmesini azaltmayı amaçlar. Etik ilkelerin dışına çıkıldığı her durumda bireysel yarar, kurumsal (toplumsal) bir kayıp vardır⁷⁴.

Örgütsel yaşamın ön koşulu, değerleri temel alan davranışlardır. Değerlerin anlamlı hale getirilebilmesi için kişinin yaşamla ilgili belli ilkelerinin ve değerlerinin olması gerekir. Kişisel değerler, yaşama bir anlam kattığı sürece örgütsel değerlerin içselleştirilmesi mümkün olabilir. Kişinin öncelikle yaşamına yön veren kuralların neler olduğunu belirlemesi gerekir. Örneğin öğretmenin kişisel değerleriyle okulun örgütsel değerleri arasında bir bütünlük sağlanamazsa, okul yaşamı bir anlam ifade etmez. Değerleri güçlü olan okullar etkili okullardır⁷⁵.

Aşağıdaki şekil I'de görüldüğü gibi, bireysel karar vericiler etik davranışların merkezi durumundadır⁷⁶.

Şekil I: Robert Kreitner ve Angelo Kinicki' nin Etik Davranışlar Şeması

⁷⁴ Acar Baltas, "İş Etiğinin Düşündürdükleri". (www.baltas-baltas.com/kaynakdergiyazi, 2003). Erişim Tarihi: 20.10.2006.

⁷⁵ Vehbi Çelik, **Okul Kültürü ve Yönetimi**. (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2002), ss.84-85.

⁷⁶ Çiğdem Kirel, a.g.e.s.76.

Kişisel özellikler, değerler, ahlak, cinsiyet gibi bireysel faktörler etik davranışları etkiler. Etik veya etik dışı davranışlar kişi-durum etkisinin bir sonucudur⁷⁷.

Çalışlar'a göre; etik ile ahlak özdeş değildir. Çünkü etik ahlak felsefesidir, ahlak da etiğin araştırma konusudur. Etik kuramlar toplumsal yaşamın norm ve değerleri, kişi toplum ilişkileri, ahlakın özü ve kökeni gibi bireysel yaşamın amacı ve anlamı üzerine görüşleri içerir⁷⁸.

Felsefi antropolojiye göre, insan pek çok eylem olanağına sahiptir, bunlardan en önemlisi de manevi değerleri yaratmasıdır. Değerler, evrensel ve kültürel olmak üzere iki boyutlu olup bireylerin eylemlerinde farklı yorumlarla farklı yaşantıların ve olguların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Kültürel antropolojiye göre kültür insanı yaratırken insan da hem evrensel hem de toplumsal kültürü etkileyip değiştirir. Değerlere ilişkin karmaşa olanaklar bütünü olan her bireyin ya da toplumların kendi özgün değerleriyle bir ahlak anlayışı oluştururken ve bu ahlakın eylemleri belirlemede ortaya çıkmaktadır. Bu ahlakın çatısını (iskeletini) etik değerler oluşturuyorsa kişiler ve toplumlar arasında öncelikle iletişimsizlik ardından da çatışmalar ortaya çıkabilmektedir⁷⁹.

Aristo, mutluluğun, genel gönence, iyi topluma katkıda bulunduğu ve etiğin de iyi toplumun yaratılmasına gidecek tek yol olduğundan söz eder⁸⁰. Etik, belli tür eylemler ve uygulamalar arasındaki bağlantıları görmemize yardımcı olan, iyilik, dürüstlük, adalet, erdem, suç ve kabadayılık gibi kavramlardan oluşan akılcı bir çerçeve kurarız ve bu çerçeveden yola çıkarak, toplumsal uzlaşma yoluyla, söze dökülmesi gerekmeyen genel iyi ve kötü davranış kuralları koyarız. Etik, diğer toplumsal varlıklar ya da kişilerle ilişkili olarak bir benliğin ya da bir kişinin yapılandırılmasıyla ilgilidir⁸¹.

Devlet ve toplum felsefesini ahlak anlayışıyla sınıksız birleştirmiş olan Aristoteles, insanın bir yandan akla öte yandan törelere, geleneksel ahlaka bağlı mutluluğuna sahip olacağı en büyük değer olarak görür. Aristoteles'e göre her varlık, aklını kullanıp kendi etkinliğiyle, kaynağı kendi içinde olan mutluluğa ulaşabilir. Erdemler insanın, kendini mutluluğa ulaştıracak doğal özünün içinden gelişip onu hazza

⁷⁷ Çiğdem Kırel, a.g.e.s.77.

⁷⁸ Nurten Ergüç, a.g.e.s.7.

⁷⁹ Nesrin Kale, "Nasıl Bir Değerler Eğitimi?". www.degerler-ve-egitimi.org/mayis-2004. Erişim Tarihi: 06.12.2006.

⁸⁰ Felicity Haynes, **Eğitimde Etik**. (Çeviren: Semra Kunt Akbaş. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2002), s.142.

⁸¹ Felicity Haynes, a.g.e.s.21.

ulaştırırlar. Erdemler bu bağlamda ikiye ayrılırlar: Etik erdemler ve düşünmenin ve karakterin erdemleri. Bu erdemler ya da değerler bir bütün olarak ahlaki insanın ideal tablosunu oluştururlar. Bunlara ulaşma isteği insanın doğal tabiatında, özünde yatmaktadır⁸².

Etik birbirinden bağımsız iki ana bölüme ayrılır: Bunlardan biri etiğin önemli felsefi, teorik sorunlarını ele alan bölümdür. Bu bölüm ahlakın özünün ve işlevinin, toplumsal ve bireysel bilinç yapısını inceler. Diğer bölüm, etiğin kendine özgü normatif yanını ele alır. İnsanların eylem ve davranışlarını, düşünce ve duygularını, kararlarını, tercihlerini, ani tepkilerini, zihinsel tasarımlarının yönünü ve bu tasarımların pratikte gerçekleştirilişini belirleyici normatif içerikler bu bölümün konusudur⁸³.

Etikte, doğru-yanlış biçiminde düzenlenmiş moral standartlar vardır. “Bize yapılmasını istemediğimiz şeyi başkalarına yapmamalıyız” altın kuralı normatif etik ilke için klasik bir örnektir⁸⁴. Etik tarihinde, etik sorunlara ışık tutmuş olan özellikle Aristoteles ve Kant, sonra da insan felsefesi görüşleri çerçevesi içinde Schoepenhauer ve Nietzsche vardır. Her çağ, kendi tarihsel sonuçları açısından etik sorunları ele almak zorunda kalmıştır⁸⁵.

İnsan davranışlarının etik bakımından değerli ya da değersiz kılan nedenlere yönelik filozofların eğilimlerini iki ana grupta toplamak mümkündür. Birinci eğilim; eylemler, eyleme temel olan, eylemi ortaya koyan düşünüşün niteliğine göre değerlidir ya da değerli değildir. İkinci eğilim ise, eylemin sonucuna ya da başarısına göre bir eylem etik bakımından değerlidir ya da değerli değildir. Birinci eylemi etik yönden değerli yapan, eylemi gerçekleştiren kişideki iyi düşünüşdür. İkinci eylemi etik yönden değerli yapan ise, iyiyi ortaya koymasıdır. Eylemi gerçekleştiren kişinin ne düşündüğü önemli değildir⁸⁶.

⁸² Veysel Atayman.a.g.e s.27.

⁸³ Veysel Atayman, a.g.e.s.64.

⁸⁴ James Fieser, “Etik”. **Encyclopedia of Philosophy**. www.utm.edu/research/iep. Erişim Tarihi: 05.05.2007.

⁸⁵ İonna Kuçuradi, **Etik**. (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 1999), s.2.

⁸⁶ Bedia Akarsu, **Ahlak Öğretileri**. (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982), s.10.

1.2. Eğitim Etiği ve Eğitim Denetimi Etiği

1.2.1. Eğitim Etiği

Eğitim, çağdaş insan görüşüne dayalı, içeriği ve yöntemleri bakımından bilimsel ve toplumsal değerlere dayalı bir süreçtir. İnsanı kültürel hayata hazırlayan etik unsurlar gibi tüm sosyal süreçleri içerir⁸⁷. Birey etik gelişimini aile, okul ve sosyal çevrenin ortak etkileri altında sürdürür.

Okullar, eğitim sisteminin eylemsel sınırlarını ve çevresini belirleyen en işlevsel parçalarıdır. Okulları diğer eğitim kurumlarından ayıran temel özellik, insanların üzerinde çalışması ve onları farklılaştırmasıdır⁸⁸. Dolayısıyla okullardaki etkin bir eğitim etiği için eğitim programlarının içeriği belirleyici olmaktadır.

Eğitim etiği, eğitimde erişilmek istenen doğru yolu gösteren ilke ve değerler bütünüdür⁸⁹. Eğitimde etik, eğitimcilerin ve öğrencilerin kendi anlayış ve uygulamalarının etik yönü üzerinde derinlemesine düşünmesine yardım etmek ve onlara insanlarla diyalog kurarken eylemlerinin uygunluğunu tartışma fırsatı vermek üzere tasarlanmış olmalıdır. Eğitim etiği, bir kaynakta şu şekilde ifade edilmektedir.

...Eğitim, insanı kendine kılavuzladığında doğal etiği insan deneyimine hakim kılmış olur. Egoya klavuzlandığında ise insan deneyimi korku temelli yönelgelerle biçimlendirilmiş olur. Daha açık bir ifadeyle bütün insan deneyimlerinin etik niteliği, eğitimin etik olma özelliğiyle sınırlıdır ve tabii, eğitimin etik olmasından kasıt, amaçlarının ve araçlarının varlık dili programlamasına uyumluluğunda kendini gösterir. Tek sevap ve iyi, doğaya uyumluluktur. Tek günah ve kötü ise doğaya direniştir. Bunu başta eğitim deneyimi olmak üzere bütün insan deneyimlerine yansıtan güç, her insanda var olan doğal evrim kapasitesinin kurumlaşmış biçimi olarak eğitim sistemlerini belirlemiş olacaktır. O halde eğitim etiği eğitsel yaratıcılık, eğitimin etik olmaması ise eğitsel şiddet boyutunda önce eğitsel deneyimde bir nedensellik zinciriyle de bireysel ve toplumsal varoluşu temsil eden bütün insan deneyimlerinde kendini göstermiş olmaktadır⁹⁰...

⁸⁷ Rahman Çakır, "İlköğretim Okul Müdürlerinin Etik Davranışlarının İncelenmesi". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999), s.2.

⁸⁸ Aytaç Açıkalın, **Okul Yöneticiliği**. (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 1998), s.2.

⁸⁹ Akın Marşap, a.g.e.

⁹⁰ Hasan Akgündüz, a.g.k., s:40.

1.2.2. Eğitim Denetimi Etiği

Eğitim sisteminde görev alan öğretmenler ve yöneticiler kutsal bir mesleğin elemanlarıdır. Denetmenler onları denetleyen, değerlendiren ve gelişmeleri için yardımda bulunan, suç işlemeleri halinde yargılayan kişilerdir. Bu görevlerini yerine getirirken sevgi, saygı, tarafsızlık, doğruluk, dürüstlük, eşitlik ve adalet gibi etik ilkelere uygun davranırlar, hukuk kurallarına uyarlar ve vicdanlarının sesini duyarlar. Bu nedenle sistemde ve toplumda güven ve saygınlık kazanırlar⁹¹.

Denetim meslek etiği ile ilgili olarak belirlenmiş olan ilke ve kurallara tüm denetim elemanlarınca titizlikle uyulması durumunda, denetim mesleğinin saygınlığı artacağı gibi meslek mensupları da korunmuş olunacaktır⁹².

Eğitim denetimi etiği, kavram olarak Milli Eğitim mevzuatında yer almamakla birlikte gerek, MEB İlköğretim Müfettişleri Başkanlığı Yönetmeliğinin gerekse MEB Teftiş Kurulu Başkanlığı Tüzük ve Yönetmeliğinin ilgili maddelerindeki açıklamalar doğrultusunda eğitim denetimi etiğinin ilkelerini⁹³;

- *Mesleki Yeterlik*
- *Objektiflik*
- *Tarafsız olma*
- *Güvenirlilik*
- *Geçerlilik*
- *Mesleki gizlilik*
- *Değer empoze etmeme*
- *İnceleme/soruşturmada tanık ve sanıkları yönlendirmeme*
- *Bireysel ve toplumsal değerlere saygı*
- *Bireysel ve duygusal yakınlıktan kaçınma*

şeklinde sıralayabiliriz.

⁹¹ Haydar Taymaz, **Eğitim Sisteminde Teftiş Kavramlar, İlkeler, Yöntemler**. (Ankara:Pegem A Yay., 2005), s.1.

⁹² Alim Başaran, a.g.m.ss.36-38.

⁹³ Mustafa Atabek, a.g.m.s.8.

Eğitim denetimi etiği, genel ahlak ilkelerinin özel bir alandaki yansımasından oluşur. Denetim ve inceleme-soruşturmalar sırasında denetmenlerin uyması gereken kuralları belirler.

1.3.Türk Eğitim Sisteminde Denetim Etiğinin Güncel Niteliği

1.3.1. Eğitim Denetimi ve Denetmeni

Yıldırım'a göre denetim önemli bir eğitim sürecidir. Tüm örgütlerde iş görenlerin neler yaptığının bilinmesi, işlerin nasıl yürüdüğüün ve amaca yönelik eylemlerin ne derece gerçekleştirildiğinin bilinmesi yönetsel bir zorunluluktur. Bu denetim örgüt içi bir birim tarafından olduğu gibi bireylere özdenetim bilinci kazandırarak da gerçekleştirilebilir⁹⁴.

Bursalıoğlu'na göre, 1900'lerden önce denetim, sadece yönetimde nitelikte uygulanıyordu. 1920 ile 1930 arasında teftiş süreci bilimsel bir nitelik kazandı. Denetimin görevi, eğitimin amaç ve süreçlerini bulmak ve bunları öğretmenler aracılığıyla uygulamaktır. 1930-1940 arasında denetim demokratik insan ilişkileri açısından uygulandı. Eğitimin amaç ve süreçlerinin belirlenmesinde olduğu kadar, kişisel katılmaya da yön verildi. Bugün ise denetim kurumunun birini seçmek zorunda olduğu iki yol görünmektedir. Ya okulu toplumun yararlarına göre çalıştıran bir araç, yahut da bireysel öğrenme ve gelişmeyi sağlayacak bir süreç olmaktır⁹⁵.

Denetimin örgüt açısından zorunlu olması, örgütün kendi varlığını sürdürmeye kararlı oluşunun doğal bir sonucudur. Denetçi en iyi kararlarla öğretmenin sahiplenme duygusunu geliştirerek katılımın artırılacağı ve başarının yükseleceği varsayımından hareket etmektedir. İnsan kaynakları denetiminde çalışan (öğretmen) bir "birey" olarak kabul edilmekte onun "insan" olarak tüm yetenekleri ve beklentileri örgütsel hedeflere feda edilmemektedir. Örgütsel hedeflere ulaşmaya çalışılırken çalışanın sadece mesleksi değil tüm potansiyeli geliştirilebilecek ve değerlendirilebilecek kaynak olarak algılanmakta, denetlemede onunla birlikte gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Denetim, öğretimi gerçekleştirecek öğretmen ve denetmenlerin, uygulamaları hakkında ayrıntılı

⁹⁴ Ali Doğan, "Bilgi Toplumu Modelini Benimseyen Denetmenler Öğretmenlere Hangi Konularda Nasıl Yardım Edebilirler?" (egitirim.inonu.edu.tr/say15/ocak2004). Erişim Tarihi: 08.12.2006.

⁹⁵ Musa Gürsel, **Okul Yönetimi**. (Konya: Mikro Yayın, 1997), s.66.

bilgi edinmelerine; kazandıkları bilgi ve becerilerini, okul ve sınıf ortamında en yeterli bir düzeyde kullanabilmelerine yardım eden bir süreçtir⁹⁶.

Grown, denetmenlerin görevlerine değinirken, denetmenin ilk önce öğretmenlerin öğretmeni olarak öğretmenlere ve yöneticilere yardımda bulunması gerektiğini, esasen bir denetmenin görevinin, öğretmenlerin arzu edilir bir öğretim yapmaları ve öğrencilere uygun düşecek öğrenim imkanları hazırlamaları için, onlara daima ihtiyaçları olan mesleki rehberlikte bulunmak olduğunu ifade etmektedir⁹⁷.

Denetmen ve öğretmen arasındaki ilişki, eşler arasındaki ilişki ile kıyaslanabilir olması gerekir. Her iki ilişki de dikkat, bağlılık, iletişim, saygı, doğru sözlülük ve güven gerektirir. Burada, tüm ilişkiler için ana bir ilke olan güven, karşı konulmaz bir düşüncenin keşfidir. Doğru sözlülük, güvenin gelişiminde anahtar konumundadır. İletişim ise, ilişkiyi sürdürmek ve geliştirmek için bir araç konumundadır. Eğer denetmen ve öğretmen, aralarındaki ilişkiyi eşler arasındaki ilişki gibi algılasalar, öğrenciler, umulanın üstünde eğitimden yararlanırlar⁹⁸.

Denetim, düzeltip geliştirmedikçe, durumu belirleyip raporlamanın uygulamada yarattığı zararlar, yararlarından çok olacaktır. Çağdaş denetimin yakın hedefi, okullarla ilgili herşeyin düzeltilip geliştirilmesidir. Durumun belirlenip değerlendirilmesi ise bu hedefin araçlarıdır. Denetimin uzak hedefi ise, öğrenciler dahil, okuldaki herkesi özdenetimli yapmaktır. Bu anlamda denetim herkesin görevidir. Düzeltme ve geliştirme hedeflerine ulaşabilmek için, öğrenciler, veliler, çevre, öğretmenler, okulu ve kendilerini denetlemelidir. Okulda herkesin herşeyi denetleyebileceği açık bir yönetim uygulandığında, gizliliğe, özensizliğe, bilgi eksikliğine ve yanlışlığına dayalı, yanlış, eksik ve gereksiz işler kalmayabilir, okulun ve içindekilerin sürekli gelişmesi

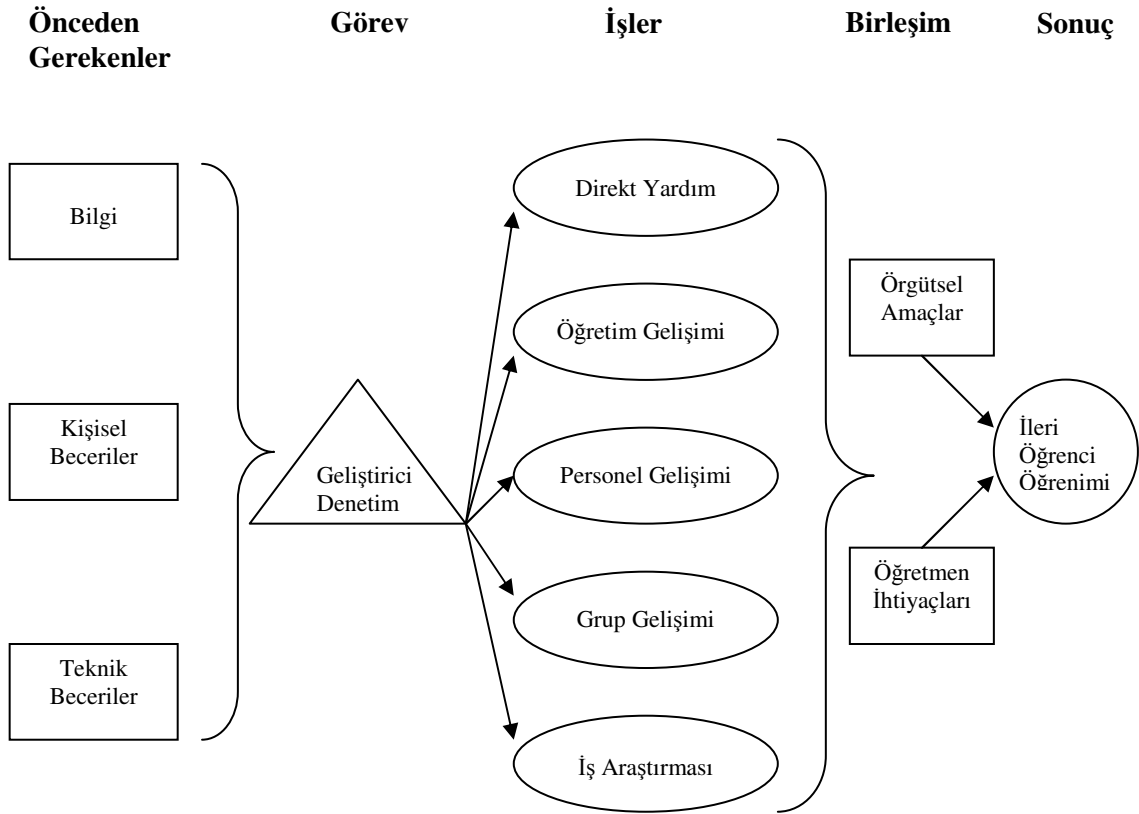
⁹⁶ Mustafa Aydın, a.g.e.s.11.

⁹⁷ Abidin Dağlı, “İlköğretim Öğretmenlerinin Algılarına Göre İlköğretim Denetmenlerinin Liderlik Davranışları”. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi**, Bahar 2001, s.212.

⁹⁸ Tyson Bennett, “Clinical supervision Marriage”. (The Annual Meeting of The Southwest Educational Research Association. (Austin, 1997), s.23.

sağlanabilir⁹⁹. Aşağıda Şekil II’de görüldüğü gibi, okul başarısında geliştirici denetim sisteminin rolü büyüktür¹⁰⁰.

Şekil II: Glickman’ın Geliştirici Denetim Şeması

Burgaz’a göre, çağdaş eğitim denetiminin amacı, öğrenmeyi ve öğretmeyi etkileyen tüm öğeleri birlikte ele alarak, süreci değerlendirmek ve daha etkili kılmak üzere gerekli önlemleri almak olarak tanımlanmaktadır. Eğitim denetiminin amacı, yetiştirilmek istenilen insan tipine uygun öğretme-öğrenme süreçlerinin geliştirilmesine hizmet etmektir¹⁰¹.

Çağdaş denetim aynı zamanda, plânlama ve uygulamaların hedefe ulaşımını belirlemesi, varsa eksik ve sapmaların düzeltilmesi amacının yanında kurumun ve çalışanların sürekli gelişimini sağlamaya yönelik stratejilerin belirlenmesini

⁹⁹ Hüseyin Başar, “Okulda Denetim”. www.yunus.hacettepe.edu.tr/okulda_denetim. Erişim Tarihi: 30.05.2007.

¹⁰⁰ Carl D. Glickman, **Supervision of Instruction**, (Boston: The University of Georgia, 1990), s.430.

¹⁰¹ Fevzi Öz, a.g.e.s.57.

de hedefler. Yapılan faaliyetlerden istenilen verimin alınması, beklenen fayda ve gelişimin sağlanması, faaliyetlerin başarı ile sürdürülebilmesi, sürekli ve etkili bir denetimle sağlanabilir¹⁰².

Günümüzün eğitim sistemlerinde, çağdaş eğitim uygulamalarına yer veren ileri batı ülkelerinin çoğunda denetmen; eğitim-öğretim faaliyetlerinin amaçlarının gerçekleştirilmesi ve eğitim-öğretimin geliştirilmesinde öğretmenle işbirliği yapan ve öğretmenle ortak sorumluluk yüklenen eğitim uzmanı görünümündedir¹⁰³. Denetmenler öğretmenlerin öğrenme ve gelişimlerinin artırılması, onların öğrenci ve ailelerinin yaşamlarını ve okul kültürünü anlamalarının sağlanması, eğitimcilerin mesleki ideallere ulaşmalarının sağlanmasından sorumludurlar. Vizyon sahibi, insan ilişkilerinde usta, mevzuata hakim, davranışları ile herkese örnek olan denetmenler, yalnız kurumları için değil, kamu hizmetlerinin gelişmesi içinde son derece önemli görevlilerdir. Bu derece önemli bir görevi yerine getiren bireylerin bazı temel ilkelere uygun davranması gerekir. Bu anlamda denetim ilkelerine gereklilik vardır. Eğitim denetmenlerinin geliştirilmiş bir etik ilkeler dizisi bulunmamaktadır¹⁰⁴.

Ülkemizde, eğitim sisteminin denetim alt sistemini oluşturan örgütsel yapıda iki çeşit denetmen grubu bulunmaktadır. Birincisi Bakanlık denetmen (müfettiş) leri, ikincisi ilköğretim denetmen (müfettiş) leridir. Bakanlık denetmenleri ile ilköğretim denetmenleri denetim alt sisteminde, genel olarak, bireysel ve kurumsal denetim, inceleme, soruşturma, rehberlik ve iş başında yetiştirme başlıkları altında toplanan benzer görevleri yaparlar. İlköğretim Denetmenleri, İlköğretim Denetmenleri Başkanlıkları düzeyinde her ilde örgütlenmiş olup il emrinde il milli eğitim müdürlükleri ve valilere bağlı olarak görev yapmaktadırlar¹⁰⁵.

İlgili mevzuat incelendiğinde denetmenlerin dört asli görevlerinin olduğu görülür. Bu görevleri dört ana başlık altında değerlendirmek mümkündür¹⁰⁶.

¹⁰² Muzaffer Doğan, “İlköğretimde Denetim ve Performans Değerlendirme Esasları”. (Ankara: MEB Teftiş Kurulu, 2004), s.6.

¹⁰³ M. Sait Kamal, a.g.e. s.7.

¹⁰⁴ İnalet Aydın, a.g.e.ss.116-117.

¹⁰⁵ MEB İlköğretim Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliği. (www.mevzuat.meb.gov.tr, 1999). Erişim Tarihi: 24.12.2006.

¹⁰⁶ Hüseyin Başar, **Eğitim Denetçisi**. (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2000), s.10.

- *Araştırma*
- *Rehberlik ve işbaşında yetiştirme*
- *Denetim ve değerlendirme*
- *İnceleme/soruşturma*

Bu görevleri yerine getirebilmeleri için denetmenlerin; geniş bir temel eğitim ve kültüre sahip olması, denetmenliğin gerektirdiği hizmet öncesi, eğitim yönetimi ve denetim eğitiminden geçmiş olması, meslekle ilgili yasalar hakkında bilgili olması, insan ilişkileri, rehberlik ve danışma konularında bilgili ve becerili olması, yansız ve hatasız değerlendirebilme gibi mesleki niteliklere sahip olması gerekir¹⁰⁷.

Denetimin amaçlarına ulaşabilmesi için uyulması gereken ilkeleri vardır¹⁰⁸.

- ***Amaçlılık İlkesi:*** *Her etkinlik gibi denetim de amaçlı olmak zorundadır. Denetim süreçlerinden birisi olan “amaç saptama” da somutlaşır. Denetimin hem gerekçesi ve hem de hedefini belirler.*
- ***Planlılık İlkesi:*** *Denetim uzun ve kısa dönemli planlara bağlanmalı, amaçlara yönelik olan bu planlarda denetimden etkileneceklerin görüşleri de yer almalıdır.*
- ***Süreklilik İlkesi:*** *Denetimin etkili olabilmesinin koşullarından birisi de sürekliliktir. Denetimde süreklilik yoksa, bazı düzeltme ve değişiklikler için geç kalınmış olacaktır.*
- ***Nesnellik İlkesi:*** *Denetim sürecinde bilimsel bulgulardan yararlanmak, nesnel ölçütler kullanmak, olay ve kişiler hakkında tarafsız olabilmek, yargıları sayısallaştırmak, duygusal davranmamak gerekir. Nesnel olmayan bir denetim, bilimsel de olamaz.*
- ***Bütünlük İlkesi:*** *Kapsamlı düşünme, olguları her yönüyle görüp değerlendirebilme, onları etkileyen tüm değişkenlerin ilişkilerini hesaba katabilme bütünlük ilkesine ilişkindir.*
- ***Durumsallık İlkesi:*** *Durumsal farklılıklar, edimin nitel ve nicel düzeyini etkileyerek aynı bireylerin, farklı yer ve durumlarda farklı görülmelerine yol açabilir. Bu görülme değerlendirmeye aynen yansırsa, değerlendirme*

¹⁰⁷ Musa Gürsel, a.g.e.s.67.

¹⁰⁸ Hüseyin Başar, a.g.e.s.12.

sonuçları yol gösterici olacak yerde, yanıltıcı olurlar. Bu yanılgıları önlemek için denetim durumsal olmalıdır.

- **Açıklık İlkesi:** *Amaçlarda ve süreçlerde görevlilerden neler beklendiğine ilişkin olduğu kadar denetçi eylemlerinin yöntem, süreç ve sonuçlarındaki açıklığa da ilişkindir.*
- **Demokratiklik ilkesi:** *İnsan ögesinin ağırlık taşıdığı eğitim örgütlerinde, denetim demokratik olmak zorundadır. Denetçi demokratik bir eğitim lideri olmalı, yetkiden çok etkiyi, özendirmeyi, ödülü, işbirliğini, katılmayı kullanmalıdır.*

1.3.2. Eğitim Denetiminde Denetimin Kapsamı ve Yeterlik Alanları

Bir denetmenin fonksiyonu, öğretme ve öğrenmenin değerlendirilmesi ve geliştirilmesine ilişkin tüm etkinlikleri kapsar. Bir okulda denetimin kapsamına giren etkinlikler maddeler halinde şöyle özetlenebilir¹⁰⁹:

- *Öğrenci başarısının bilimsel yöntemlerle ölçülmesi ve değerlendirilmesinde rehberlik yapmak.*
- *Sınıf ziyaretleri sonunda, dersin işlenmesinde görülen olumlu ve olumsuz yönleri öğretmenle görüşmek.*
- *Öğretmen ve yöneticilerin karşılaştıkları kişisel sorunların çözümünde yardımcı olmak.*
- *Eğitimi geliştirme amaçlarına yönelik ders dışı etkinliklerde ilgililere yardımcı ve rehber olmak.*
- *Eğitime ilişkin ortaya konulan sorunları görüşerek, ilgililerle birlikte çözüm yolları araştırmak.*
- *Öğretmen, yönetici ve diğer personelin başarılarını çeşitli yönleri ile değerlendirmek.*
- *Öğretim, eğitim ve yönetim bakımından kurum ilgililerinin kendilerini değerlendirmeleri ve buna göre geliştirmeleri için yardımda bulunmak.*
- *Öğretmen ve yöneticilerin katkılarını sağlayarak denetim programlarını değerlendirmek*

Denetim, bir kurumun her alan ve kademesinde yapılır. Bu nedenle denetmenlerin görevlerini başarı ile yapabilmeleri için yeterlik alanlarına göre yetiştirilmeleri gerekir. Denetmenlerin görev ve fonksiyonları incelendiğinde; yöneticilik, liderlik, rehberlik, öğreticilik, araştırma uzmanlığı ve sorgu yargıçlığı ile denetim alanlarında hizmet

¹⁰⁹ Kazım Karakütük, Hasan Hüseyin Aksoy. "Eğitim Yönetiminde Değerlendirme Süreci". (Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1994), s.378.

ettikleri ve rol oynadıkları görülür.

Yöneticilik: Denetmen profesyonel yönetici rolünde, yönetici, uzman, öğretmen ve diğer personelin çalışmalarını koordine ederek örgütün amaçlarına katmalıdır.

Liderlik: Denetmen denetlediği kişilere örnek davranışlar göstererek ve onlarla birlikte çalışarak etkili ilişkilerini geliştirmelidir. Her lider yöneticidir, fakat her yönetici lider değildir.

Rehberlik: Denetmen, bir rehber gibi davranış gösterebilmek için denetlediği personele mesleki yardımda bulunmalı, sorunlarının çözümünde kendilerine yardımcı olmalıdır.

Öğreticilik: Denetmen, denetlediği personelin öğretim eksikliğini bulup düzelterek, hizmeti içinde yetiştirilmesini sağlamalıdır.

Araştırma Uzmanlığı: Denetmen, sistemin geliştirilmesi için bir araştırmacı gibi ilgili alanlara dönük bilgi toplamalı, sorun alanlarını belirlemeli ve sonuçlardan yararlanılmasını sağlamalıdır.

Sorgu Yargıçlığı: Denetmen, denetlediği kurumlarda görevli personelin suç sayılan eylemleri karşısında gerekli soruşturmayı yaparak, ilgili yerlere sunmakla da görevlidir.

Denetim: Denetmen, önceden kararlaştırılan amaçların gerçekleşme derecesini ilgililere bildirmelidir.

Ondördüncü Milli Eğitim Şurasında, denetimle ilgili alınan aşağıdaki kararlar, denetimde yeterliğin gerekliliği açısından oldukça önemlidir:

“Denetimin bir bilim olduğu ve bu alanda görev yapacak kişinin özel bir eğitimden geçmesi gerektiği, bugün herkesçe kabul edilmektedir. Bu nedendir ki, Türk Eğitim Sisteminde, denetim görevi yapacak olan kişilerin, bu alandaki gerekli bilgi ve deneyime sahip olmalarını sağlayacak bir düzenlemeye gidilmesi yararlı olacaktır.”

Öncelikle şu husus kabul edilmelidir ki; denetleyen kişi denetlenen kişiden daha fazla eğitime, bilgiye ve deneyime sahip olduğu takdirde, denetim faaliyeti amacına daha kolay ulaşmaktadır. Bu nedendir ki, denetmenlerin denetleyecekleri öğretmen ve yöneticiden daha üst düzeyde eğitim görmelerini sağlayacak bir düzenlemeye gidilmelidir¹¹⁰.

¹¹⁰ İbrahim Yıldırım, Şemseddin Koçak. “Eğitim Denetiminde İlköğretim Müfettişleri Yetiştirilme ve Sorunları”. www.cu.edu.tr. Erişim Tarihi: 28.01.2007.

1.4. İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışları

1.4.1. Örgütsel Etik

Bireyler, farklı ve sınırlı olan düşünme ve kavrama yeteneklerini örgütler aracılığı ile bütünleştirerek, bireysel güç ve yeteneklerini aşan amaçlarını gerçekleştirirler¹¹¹. Örgüt aynı amaçla bir araya gelen insanların amaçlarına ulaşmak için yaptıkları çabalardan ve karşılıklı etkileşimlerden oluşur. Örgüt bir yapıdır. Bu yapının iyi kurulabilmesi, iyi bir modele dayanmasıyla olanaklıdır¹¹². *Örgütsel etik, yasal bir çerçevede işgörenlerde aynı tür davranışların yerleştirilmesini sağlayan, örgütün topluma karşı yerine getirmeyi üstlendiği hizmetleri sağlarken bazı toplumsal sorumluluklarında üstlenildiğini gösteren ilkeler dizisidir*¹¹³.

Etik kuralların günlük iş hayatını kapsayacak şekilde formallaştırılması ve açıklayıcı hale getirilmesi, etik anlamları kurumsallaştırır. Örgütsel etiğin kurumsallaştırılmasında; psikolojik sözleşme, örgütsel sözleşme ve etiksel yönelimli kültür, başarıyı etkileyen kilit öğeler olabilir¹¹⁴.

Örgütsel etik anlayışının en kapsamlı, aynı zamanda felsefi içerikli boyutu eğitim sistemindedir. Etik programın özünü, örgüt üyelerinin etik programın ne olduğu ve nasıl işlediği konusundaki eğilimleri oluşturur. Sistemin doğası, dürüstlük ve açıklık olmazsa, şüpheyi de beraberinde getirir¹¹⁵.

Bir eğitim örgütü olarak ilköğretimde güncel denetim duruşu ile ilgili hedeflerin gerçekleştirme derecesi, kurumsallaşma, etkililik, kaynakların rasyonel kullanımı ve verimlilik esasına dayalı dönüştürme gücü olan eşgüdümün esnek yapılanması ile yakından bağlantılıdır. Öğretmen yetiştirme düzeni ile denetim sisteminin öğretmeni özdüzeltilme yolu ile dönüştürme etkisi birbirini tamamlayıcı nitelikte olmalıdır. Eğitim öğretim kurumlarında yönetimin bir bütün olarak hedeflenen başarıyı yakalaması ve verimi gerçekleştirilmesi denetim sisteminin etkililiği ile yakından ilişkilidir. Bu durum bir kaynakta şöyle ifade edilmektedir:

¹¹¹ Mustafa Aydın, **Eğitim Yönetimi**. (Ankara: Hatiboğlu Yayıncılık, 2000), s.13.

¹¹² Ziya Bursalıoğlu, **Okul Yönetiminde Yeni Yapı Ve Davranış**. (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2004), s.15.

¹¹³ Hasan Demirtaş ve Hasan Güneş, a.g.e.s.124.

¹¹⁴ Vehbi Çelik, a.g.e.s.97.

¹¹⁵ Şinasi Ömür, a.g.e.s.19.

Denetimin, örgüt açısından zorunlu olması, örgütün kendi varlığını sürdürmeye kararlı oluşunun doğal bir sonucudur. Bu örgütsel olgu, sürekli bir izleme, inceleme, değerlendirme ve geliştirme etkinliğini kapsayan denetimin önem ve zorunluluğunu göstermektedir.¹¹⁶

Öğretmenlik bilinci ve öğretmenin kanal olduğu eğitsel deneyimin dönüştürücü gücüne ilişkin bir kaynakta şöyle değerlendirilmektedir:

...Süreç ve sonuç bakımından eğitsel deneyimin dönüştürücü gücünün en zayıf olduğu zaman dilimi, içinde bulunduğumuz görsel çağdır. Burada çabayla ürün arasında dengesizlik yaratan unsur, eğitsel deneyimin öznel ve nesnel bileşenlerinin tamamlayıcı değil çatışan unsurlar olarak algılanması, eğitsel deneyimde sebep-sonuç ilişkisinin tersyüz edilmesi ve bir bakıma deneyimin aşk mayasının buharlaşmasıdır. Bunun yerine aşkın imitatif hatalı ifadeleri olan üslup ve araçların yani nesnelin öncelenmesidir. Bir bakıma niteliğin dışta aranması, eğitimin öznel boyutunu oluşturan değerlerin / ruhsal dinamiklerin belirlediği bütünsel / yetkin insan yerine kullandığı nesnel araçlar tarafından belirlenen yani sebep ve sonucun yer değiştirdiği sanal gerçekliktir. İşin süreç boyutunda öğretmen bileşeni, doğal dönüştürücü yetisinin yerine bu yetinin olmamasının yarattığı boşluğu bol araçlı enstrümantal eğitim eylemliliği ile doldurmaktadır. Aynı durum eğitimin ürün boyutunda da karşımıza çıkmaktadır. Eğitim insanı kendi özüne uyandırma ve yetkinleştirme deneyimi olmaktan çıkmış, insanı her boyutta nesnel dünya hipnozuna taşıyan, acıyı kaynağında kurutmak yerine palyatif olarak bastırılması için ona daha çok sosyal protez sunan kara büyü halini almıştır¹¹⁷.

Denetici, örgüt içerisinde her türlü iletişim kanalını açık ve işlek tutmak zorunluluğunu kabul etmelidir. Bu şekilde bir yaklaşım, örgüt içi olumsuz etiksel davranışların oluşmasını engellemiş olacaktır. Kurumsal etiğin temelini, etiksel davranışla özdeşleşmiş çalışanlar oluşturur. Bu şekilde bir özdeşleşme, örgütsel sözleşmeyi de beraberinde oluşturacaktır. Örgütsel sözleşme, örgütün etiksel davranışına ilişkin, bireysel ve örgütsel beklentiler arasındaki bağlılığı yansıtır¹¹⁸.

Etik değerlerin örgütsel anlamda kurumsallaşması, lider tarafından oluşturulacak güçlü bir ilkeler setine ve örgütsel sözleşmeye, örgütsel özdeşleşmeye ve de örgütsel kültürün etkisine bağlıdır. Bahsedilen bu değerler ne derece sağlam ve etiksel nitelikli olursa, örgütsel etiğin kurumsallaşması da o derece kolaylaşmış olacaktır.

¹¹⁶ Mustafa Aydın, a.g.e.s.1.

¹¹⁷ Hasan Akgündüz, (2007). a.g.e.

¹¹⁸ Vehbi Çelik, a.g.e.s.64.

1.4.2. Mesleki Etik

Mesleklerin amacı, tüm insanların mutluluk ve yaşam kalitesini yükseltmektir. Meslek etiği, doğrudan doğruya mesleklerde uyulması gereken davranış kurallarıdır. Meslek etiği, aynı meslekte çalışanların, dünyanın her yerinde aynı davranış kurallarına uyumudur. Meslek etiğinin temelinde insanlarla ilişkiler vardır. Aynı meslekten bireylerin birbirleri ile ilişkilerinde belli davranış kalıplarına uymaları meslek etiğinin gereğidir¹¹⁹.

Özellikle Batılı toplumlarda uzun zamandır çalışma konusu olan ve batı standardına önemli katkılar sağlayan etik, toplumumuzda güncel bir kavram olup, her geçen gün artan etik sorunlar nedeniyle, daha fazla meslek grubunun ilkelerini oluşturma ve geliştirme çabasının öznesi olmaktadır. En son “Kamu Etik Kurulları”nın oluşturulması devlet eliyle gerçekleştirilen bu çabanın çok önemli bir sonucudur¹²⁰.

Kuçuradi’ye göre, meslek etiği doğrudan doğruya insanla ilgili mesleklerde uyulması gereken davranış kuralları olarak tanımlanabilir. Meslek etiğinin en önemli yanlarından biri, aynı meslekten çalışanların, dünyanın her yerinde aynı davranış kurallarına uygun davranılmalarının gerektiğidir. Aydın’a göre, meslek etiğinin temelinde insanlarla ilişkiler yatar. Aynı meslekten bireylerin birbirleri ile ilişkilerinde belli davranış kalıplarına uymaları meslek etiğinin gereğidir¹²¹.

Durkheim’e göre mesleki etik, her zaman bir grubun eseridir. Mesleki etik grup onu koruduğu sürece yürürlükte kalabilen ve bireylere emreden, onları şu ya da bu şekilde davranmaya zorlayan, kişisel eğilimlerine bir sınır çizen ve daha ileri gitmelerine engel olan kurallardan oluşmuştur. Mc Hugh’a göre mesleki etik, iş dünyasında hüküm süren doğru ve yanlış davranışları ele alır. Mesleki etik, bütün ilişkilerde dürüstlük, sözünde durmak, doğaya ve insanlara saygılı olmak, hakça davranmak ve haksızlıklara karşı çıkmayı gerektirir¹²².

Her meslek grubunun toplum yararına yönelik olarak oluşturacağı ahlaki kurallar ve mesleki standartları olmalıdır. Toplumsal faaliyet bir etik disiplin gerektirir ve

¹¹⁹ Mustafa Atabek, “Denetim Etiği”.(Çağdaş Eğitim Dergisi, S:304, Ankara, 2003), s.7.

¹²⁰ Tülay Alkan, a.g.m.

¹²¹ İnanet Pehlivan Aydın, a.g.e.s.75.

¹²² İnanet Pehlivan Aydın, a.g.e.s.76.

toplumun çıkarları açısından her mesleğin bir mesleki kurallar bütünü ve standardı olması gerekir¹²³.

Tepe'ye göre, çeşitli uğraşı alanlarında karşılaşılan etik sorunların farkına varılmasının bir sonucu olan ve “meslek etikleri” diye adlandırılan etikler ortaya çıktı. Bu etiklerin en belli başlıları “tıp etiği”, “çevre etiği” ve gittikçe daha fazla güncellik kazanan “basın etiği” dir¹²⁴. İlişkiler meslekten mesleğe bazı farklılıklar gösterse de, her meslekte kişiler, kişiler arası ilişkiler, kişilerin diğerleri ile olan ilişkileri söz konusudur. Bu nedenle etik sorunların meslekten mesleğe de tümüyle değişmesi söz konusu değildir. Bu sorunlar birçok durumda benzerlik taşır.

Olumlu etik davranışlar içerisinde: eşitlik, adalet, yansızlık, sorumluluk, dürüstlük ve doğruluk, tarafsızlık, insan hakları, hukukun üstünlüğü, hümanizm ve saygı, olumlu insan ilişkileri, açıklık vb. kavramları yer almaktadır. Olumsuz etik davranışlar ise kayırma, rüşvet, yaranma, yolsuzluk, çıkar sağlama, görev ve yetkinin kötüye kullanımı, dogmatik, yobazlık- bağınazlık olarak belirtilebilir¹²⁵.

Her mesleğin, yine o meslek mensupları tarafından belirlenen meslek etiği (meslek ahlakı) ile ilgili ilke ve kuralları vardır. Bu ilke ve kurallar, o mesleğin tüm mensupları tarafından titizlikle korunur, hepsi de bu kurallara mutlaka uymak zorundadır. Bir mesleğin saygınlığı, tüm mensuplarının, o meslek mensuplarınca belirlenmiş olan etik ilke ve kurallara uygun tutum ve davranışta bulunma derecelerine göre azalır ya da çoğalır. Bu ilke ve kurallara uymayanlar uyarılır, uymamakta ısrar edenler de dışlanır, hatta o meslekte kalmaları engellenir.

Burada karşılaşılan başlıca sorun, sözkonusu ilkelerin nasıl belirleneceği ve uygulanacağıdır. Türkiye’de tüm doktorların, mühendislerin, avukatların üye olmak zorunda oldukları odalar ya da birlikler tarafından belirlenen meslek etiği ile ilgili ilke ve kurallara uygun tutum ve davranışta bulunmayan üyeler, davranışının derecesine göre uyarılırlar, çok ağır kusurlu olanlar ise geçici bir süre ya da temelli o mesleği icra etmekten alıkonurlar. Ancak kamu görevlileri için durum farklıdır. Çünkü onların hangi

¹²³ Erhan Eroğlu ve Nejdet Atabek, “ İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Etik Eğitimine ve İletişim Etiğine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi ”. www.globalmedia-tr.emu.edu.tr. Erişim Tarihi:10.12.2006.

¹²⁴ Harun Tepe, “Meslek Etikleri: Temelleri ve Sorunları”. **Polis Meslek Etiği**. (Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, 2002), s.54. (Editörler: İhsan Bal ve Bedri Yılmaz).

¹²⁵ Mustafa Atabek, a.g.m.s.7.

durumda, hangi cezalara çarptırılacakları, hangi durumlarda görevden alınacakları yasalarda belirlenmiştir.

1.4.3. Eğitim Denetiminde Uyulması Beklenen Etik İlkeler

Meslek etiği ile ilgili ilke ve kuralların bugün gelişmiş ülkelerin tümünde sendikalar ya da dernekler tarafından uygulandığı görülmektedir. Sendikalar üyelerine bazı haklar sağlarken, onlardan da meslek ahlakına uygun hareket etmelerini beklemektedirler.

Başlıca amaçlarından biri genel olarak eğitim müfettişliğinin, özel olarak da, ilköğretim müfettişliğinin saygınlığını korumak ve arttırmak olan Tüm Eğitim Müfettişleri Sendikası Eğitim ve Basın Yayın sekreterliği Koordinatörlüğünde İlköğretim Müfettişliği Meslek Ahlakı ile ilgili ilke ve kuralları belirlemek üzere müfettişlerden oluşan bir çalışma komisyonu kurulmuştur. Bu üyelerden Ali Erdoğan ve Hüseyin Turan tarafından hazırlanan “İlköğretim Müfettişliği Meslek Etiği İle İlgili İlke ve Kurallar Listesi Taslağı” aşağıda sıralanan maddelerden oluşmaktadır¹²⁶.

İlköğretim Müfettişi;

- *Türk Milli Eğitim Teftiş Alt Sisteminin bağımsızlığına inanmış ve bu konuda kendisine düşen görevleri başarma, karar ve bilincine varmıştır.*
- *Gerek soruşturmalarda ve gerekse mesleki çalışmalarında bağımsızlığını korur; bu bağımsızlığı zedeleyecek iş kabulü, ikram ve kendisine iş sağlama niteliğindeki her türlü davranıştan kaçınır.*
- *Görevlerini ve mesleki çalışmalarını, kamunun inancını ve mesleğin güvenini sağlayacak biçimde yasalar çerçevesinde ve bilimsel veriler ışığında tam bir sadakatle yürütür.*
- *Mesleğin saygınlığını zedeleyecek her türlü tutum ve davranıştan kaçınır. Özel yaşantısında da buna özen göstermekle kendisini yükümlü sayar.*
- *Gerek konuşurken, gerek yazarken düşüncelerini olgun, bilimsel verilere dayalı ve objektif bir biçimde açıklar. Mesleki çalışmalarında da hukukla ve yasalarla uyarlığı bulunmayan açıklamalardan kaçınır.*

¹²⁶ Alim Başaran, a.g.m.s.38.

- *İddia ve savunmanın hukuksal yönü ile ilgilenir. Taraflar arasından doğan düşmanlıkların dışında kalır.*
- *Salt ün kazanmaya yönelik her türlü gereksiz davranıştan titizlikten kaçınır.*
 - a) *Öğretmen ve yöneticilere yalnız daire adres ve telefonunu verir.*
 - b) *İsimlik, başlıklı kağıt ve kartvizitlerde reklam niteliği taşıyabilecek yazı, resim, işaret ve sembol bulundurmaktan kaçınır.*
 - c) *Herhangi bir siyasi partinin, ideolojinin, dinin, mezhebin veya tarikatın işareti olan rozet, kravat iğnesi, saat vb. takmaktan kaçınır.*
- *Yasal olarak bulunduğu başkaca mevki ve olanaklarının mesleki çalışmalarına etkili olmamasına dikkat eder. Mesleki çalışması dışındaki kişisel işi ve eylemlerinde, ilköğretim müfettişi sıfatının özelliklerinden yararlanmaz.*
- *Gerek soruşturmalarda ve gerekse denetimlerde birbirine zıt istek, teklif, rica ve tavassutta bulunamaz. Aynı şekilde hiç bir kurum, kişi ve kuruluşun etkisinde kalmaz.*
- *Milli Eğitim işgörenleriyle ilişkilerinde denetim hizmetinin özelliklerinden gelen ölçülere uygun davranarak, karşılıklı saygıyı esas tutar.*
- *Daha önce birlikte çalıştığı veya yakını olan işgörenlerin denetiminde ve soruşturmasında görev alamaz.*
- *Mesleki çalışmalarında arkadaşlık, hısımlık ya da evlilikten gelen engelleri gösteren kanun hükmünde yazılı derece dışında kalan hısımlıklar ve başkaca yakınlıklarda meslek onuruna yakışır biçimde takdirini kullanır*
- *Mesleğe yaraşır bir kılık kıyafetle ve başı açık olarak görev yapar.*
- *İleride tanık olarak dinlenecek kimselerden istisnai olarak bazı hususları öğrenmek zorunda kalmış olursa, onları etki altında bırakma veya şüphe altına düşürmekten kaçınır. Tanıklara tavsiyelerde bulunamaz, ne şekilde tanıklık edecekleri veya hakimin önünde nasıl hareket edecekleri hakkında onlara talimat veremez.*
- *Tüm kurumlarda ve her türlü mercide çalışan görevlilerle olan ilişkilerinde de meslek onuruna ve ağırbaşlılığına uygun tutum ve davranışlarını korur.*

- *Bir meslektaşının mesleki tutum ve davranışı hakkındaki düşüncelerini kamuoyuna açıklamaz. Bu şikayetlerin mercii, yalnız ilgili makamlar ve Tem-Sen Genel Başkanlığıdır.*
- *Herhangi bir meslektaşı veya soruşturma konusu olan işgörenler hakkında küçük düşürücü nitelikteki görüş ve düşüncelerini belirtemez*
- *Görevlerin yürütülmesinde eşitlik ve adalete dayalı objektif ilkelere bağlı olduğu kadar, meslek onur ve dayanışmasına uygun tutum ve davranışlarda bulunmakla da yükümlüdür.*
- *Mesleki çalışmalarda, ilköğretim müfettişleri arasındaki usule ilişkin işlemlerde ve dosya incelemelerinde dayanışma gereği sayılabilecek yardımları ve kolaylıkları esirgemez.*
- *İlköğretim müfettişleri arasında “Özeldir” kaydı taşıyan yazışmaları, yazanın rızasını almadan açıklamaz.*
- *Meslektaşı olan stajyer müfettiş yardımcıları ile sorumlu olduğu grup üyelerinin iyi yetişmesi için gerekli dikkat ve özeni gösterir ve gerekli olanakları hazırlar.*
- *Meslek sırrı ile bağlıdır. Meslektaşlarının ve eğitim işgörenlerinin meslek sırrına aykırı davranışlarını engelleyecek önlemleri alır*
- *Görevini savsatarak ya da kötüye kullanarak, işgörenlerin zararına kendisine bir yarar sağlamaz.*
- *Meslektaşlarına yönelecek sataşmaları önlemeye çalışır, gerekirse yasal yollara başvurur.*
- *Gerek kurum müdürleri, gerekse diğer işgörenler ile insani ilişkiler içerisinde tokalaşır. Öpüşmenin teklifsiz, senli benli davranışlara yol açacağını bilir ve kesinlikle öpüşmez.*
- *Mesleki toplantılar ile denetim sonrası yapılan toplantılarda konuşacaksa, toplantının amacına ve kurumun özelliğine uygun hazırlıklarını tamamlayarak toplantılara katılır. Toplantılarda gündem dışına çıkamaz, bilimsel veriler ile uyarlığı bulunmayan söylem ve davranışlarda bulunmaz.*
- *İlköğretim müfettişleri arasında bilim ve yasalarla uyarlığı bulunmayan hususlarda meslek dayanışmasının olamayacağını bilir. Bilime ve*

yasalara aykırı söylem ve önerilerde bulunan meslektaşlarının bu söylem ve önerilerini uygun bir üslup ve dille düzeltir.

- *Kişi tutum ve davranışlarının yalnız o kişiyi bağlamadığını, mesleği de doğrudan etkilediğini, bu nedenle de, meslektaşlarının olumsuz tutum ve davranışlarına muttali (görmüş, öğrenmiş, haber almış) olması durumunda bu davranışlardan kendisinin de sorumlu olduğunu bilir ve durumu derhal ilgililere bildirir.*
- *Rehberlik ve denetim ve soruşturma çalışmaları sırasında insan insana ilişkileri esas alır, nasihatta bulanmaz, anılarını anlatmaktan kaçınır. Kaynak göstererek ve yazarak bilgi aktarır. Gerekirse uygulamalı olarak mesleki yardımda bulunur.*
- *Kurum yöneticilerince yerine getirilmesi gereken hususlarda öğretmen ve diğer işgörenleri eleştiremez.*
- *Astlarının yanında üstlerini eleştirmekten kaçınır.*
- *Hangi amaçla olursa olsun, bir kuruma gittiğinde uygun bir çalışma odasında çalışır. Kurum işgörenlerinin yanında mesleki konuları ve anlaşmazlıkları tartışamaz. Eleştiri ve öneri getiremez. Meslektaşlarına isimleriyle hitap edemez (Ahmet, Hasan, Fatma gibi). Onlarla şakalaşamaz, eğitim dışı espri yapamaz, eğitim dışı konuşmalarda bulunamaz.*
- *Soruşturmasına gittiği işgörene (personele), soruşturmanın sonucu ile ilgili hukuki görüşünü açıklayamaz. Güvence veremez. Öğrendiği bilgileri de süresiz sır sayar. Meslekten ayrılmak bu yükümlülüğü kaldırmaz.*
- *Gerek kurum ziyaretlerinde ve gerekse görevde bulunduğu çalışma saatlerinde, davranışlarında ölçülü olmak zorundadır. Hiç kimseye abi, abla diyemeyeceği gibi, kızım, oğlum, evladım da diyemez.*

2. İLKÖĞRETİM DENETMENLERİNİN ETİK DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ / Diyarbakır İli Örneği

2.1. Kişisel Durum Bilgileri

Aşağıda öğretmenlerin eğitim düzeyleri, cinsiyet, kıdem ve kademe durumları tablolar halinde sunulmuştur.

Öğretmenlerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Tablo 2’de öğretmenlerin eğitim düzeylerine göre dağılımı yer almaktadır. Tabloda görüldüğü üzere, araştırmaya katılan ilköğretim öğretmenlerinin % 16.5’i önlisans, % 81.8’i lisans, % 1.7’sinin de yüksek lisans mezunu oldukları görülmektedir.

Tablo 2
Öğretmenlerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyi	N	%
Ön lisans	138	16.5
Lisans	685	81.8
Yüksek lisans	14	1.7
Toplam	837	100

Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Tablo 3’de öğretmenlerin cinsiyetlerine göre dağılımı yer almaktadır. Tabloda görüldüğü gibi araştırmaya katılan ilköğretim öğretmenlerinin % 45.6’sı bayan, % 54.4’ü ise erkektir.

Tablo 3
Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Bayan	382	45.6
Erkek	455	54.4
Toplam	837	100

Öğretmenlerin Öğretmenlikteki Kıdem Durumlarına Göre Dağılımı

Tablo 4’de öğretmenlerin kıdem durumlarına göre dağılımı yer almaktadır. Tabloda görüldüğü üzere araştırmaya katılan ilköğretim öğretmenlerinin % 39.3’ü 6-10 yıl çalışma süresi ile birinci sırayı almaktadır. Daha sonra sırasıyla % 20.2 ile 1-5 yıl; % 18.4 ile 11-15 yıl; % 13.5 ile 21 ve üzeri yıl; % 8.6 ile 16-20 yıl arası çalışanlar yer almaktadır.

Tablo 4
Öğretmenlerin Öğretmenlikteki Kıdem Durumlarına Göre Dağılımı

Kıdem Süresi	N	%
1 – 5 yıl	169	20.2
6 – 10 yıl	329	39.3
11 – 15 yıl	154	18.4
16 – 20 yıl	72	8.6
21 yıl ve üzeri	113	13.5
Toplam	837	100

Öğretmenlerin Kademelerine Göre Dağılımı

Tablo 5’de öğretmenlerin kademelerine göre dağılımı yer almaktadır. Tabloda görüldüğü üzere araştırmaya katılan ilköğretim öğretmenlerinin % 62’si I. kademe (sınıf öğretmeni), % 38’i ise II. kademe (branş öğretmeni) görev yapmaktadır.

Tablo 5
Öğretmenlerin Kademelerine Göre Dağılımı

Kademe	N	%
I.Kademe	519	62
II.Kademe	318	38
Toplam	837	100

2.2. İlköğretim Denetmenlerinin Ders Denetimi Bağlamında Etik Duyarlılığına İlişkin Bireysel Görüşler

Birinci alt amaç, “ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin; eğitim düzeyi / cinsiyet / kıdem / bulunulan kademe (I. ve II.) değişkenlerine göre ilköğretim denetmenlerinin ders denetiminde etik davranışları konusunda görüşleri arasında anlamlı fark var mıdır? biçiminde ifade edilmiştir. Yukarıdaki bağımsız değişkenlere ilişkin bulgular sırasıyla aşağıda ele alınmıştır.

Öğretmenlerin Eğitim Düzeylerine Göre Görüşleri

Eğitim düzeyi değişkenine göre öğretmenlerin ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin görüşlerinin ortalama ve standart sapma sonuçları Tablo 6’da görülmektedir.

Tablo 6
Öğretmenlerin Eğitim Düzeylerine Göre İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Ortalama ve Standart Sapmaları

Eğitim	N	\bar{X}	SS
Ön lisans	138	2.85	0.74
Lisans	685	2.68	0.72
Yüksek lisans	14	2.92	0.62
Toplam	837	2.71	0.72

Tablo 6’da görüldüğü gibi; öğretmenlerin eğitim düzeylerine göre görüşlerinin ortalama puanları 2.68 ile 2.92 arasında değiştiği görülmektedir.

Öğretmenlerin eğitim düzeyleri değişkenine göre ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin görüşleri arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığını saptamak için varyans analizinden (One-way) yararlanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 7’de görülmektedir.

Tablo 7
Öğretmenlerin Eğitim Düzeylerine Göre İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi

Varyansın Kağnağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	“F” Değeri	Sonuç
Gruplar arası	3.64	2	1.82	3.45	P > 0.05
Gruplar içi	439.37	834	0.52		
Toplam	443.01	836			

Tablo 7 incelendiğinde, öğretmenlerin eğitim düzeyleri değişkenine göre ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı fark saptanmamıştır. Yani öğretmenlerin eğitim düzeylerine göre ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin görüşleri birbirine benzerdir. Eğitim düzeyi değişkenine göre tüm öğretmenler denetmenlerin etik davranışlar konusundaki gösterdikleri davranışlara “orta derecede katılıyorum” şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Görüşleri

Cinsiyet değişkenine göre öğretmenlerin ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için t-testinden faydalanılmış ve sonuçlar Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8
Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması.

Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	SD	“t” Değeri	Sonuç
Bayan	382	2.71	0.70	835	0.176	P > 0.05
Erkek	455	2.72	0.74			

Tablo 8 incelendiğinde, öğretmenlerin cinsiyet durumlarına göre ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin görüşlerinin puan ortalamaları 2.71 ile 2.72 arasında değiştiği görülmektedir. Sonuçlara bakıldığında, öğretmenlerin cinsiyetine göre görüşleri arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Yani öğretmenlerin cinsiyetlerine göre ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin görüşleri birbirine yakındır. Bu

bulgular Dađlı¹²⁷ tarafından yapılan araştırma bulguları ile de örtüşmektedir. Her iki grubun görüşleri “orta derecede katılıyorum” düzeyindedir.

Öğretmenlerin Kıdeme Göre Görüşleri

Kıdem değişkenine göre öğretmenlerin ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin görüşlerinin ortalama ve standart sapma sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9
Öğretmenlerin Öğretmenlikteki Kıdem Durumlarına Göre İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Ortalama ve Standart Sapmaları

Kıdem	N	\bar{X}	SS
1 – 5 yıl	169	2.69	0.65
6 – 10 yıl	329	2.63	0.71
11 – 15 yıl	154	2.72	0.78
16 – 20 yıl	72	2.80	0.76
21 yıl ve üzeri	113	2.92	0.73
Toplam	837	2.71	0.72

Tablo 9’da görüldüğü gibi; öğretmenlerin kıdem durumlarına göre görüşlerinin ortalama puanları 2.63 ile 2.92 arasında değiştiği görülmektedir.

Tablo 9’daki puan ortalamaları arasında gözlenen bu farkın anlamlı olup olmadığını saptamak için varyans analizinden (One-way) yararlanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 10’da görülmektedir.

Tablo 10
Öğretmenlerin Öğretmenlikteki Kıdem Durumlarına Göre İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Varyans Analizi

Varyansın Kağnağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	“F” Değeri	Sonuç
Gruplar arası	7.80	4	1.95	3.73	P < 0.05
Gruplar içi	435.21	832	0.52		
Toplam	443.01	836			

¹²⁷ Abidin Dağlı, a.g.m, 2000, s.43.

Tablo 10’da görüldüğü gibi; öğretmenlerin kıdem durumları değişkenine göre ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Bu anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Scheffe testinden yararlanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 11
Öğretmenlerin Öğretmenlikteki Kıdem Durumlarına
Göre Scheffe Testi

	1-5	6-10	11-15	16-20	21-Üstü
1-5 yıl	2.69				
6-10 yıl		2.63			
11-15 yıl			2.72		
16-20 yıl				2.80	
21 ve üzeri yıl		*			2.92

Tablo 11 incelendiğinde, anlamlı farkın 6-10 yıl ile 21 ve üzeri yıl kıdem durumlarına sahip öğretmenler arasında olduğu görülmektedir. Tablodaki ortalama puanlara bakıldığında 21 ve üzeri yıl kıdem durumlarına sahip öğretmenlerin ortalama puanları, 6-10 yıl kıdem durumlarına sahip öğretmenlere göre daha yüksektir. Bu durumun sebebini, öğretmenlerin kıdem artışına paralel olarak deneyim sahibi olmalarına, denetmenlerle daha rahat iletişim kurabilmelerine bağlayabiliriz.

Öğretmenlerin Buldukları Kademeye Göre Görüşleri

Kademe değişkenine göre öğretmenlerin ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için t-testinden yararlanılmış ve sonuçlar Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12
Öğretmenlerin Buldukları Kademeye Göre İlköğretim Denetmenlerinin Etik
Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Kademe	N	\bar{X}	SS	SD	“t” Değeri	Sonuç
I.Kademe	519	2.68	0.71	835	1.58	P > 0.05
II.Kademe	318	2.77	0.74			

Tablo 12 incelendiğinde, öğretmenlerin kademe durumlarına göre ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin görüşlerinin puan ortalamaları 2.68 ile 2.77 arasında değiştiği görülmektedir. Sonuçlara bakıldığında, öğretmenlerin kademelerine göre görüşleri arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Başka bir deyişle her iki kademedeki öğretmenlerin denetmenlerin etik davranışlarına ilişkin görüşleri birbirine yakındır. Her iki grup öğretmenlerin bu konudaki görüşleri “orta derecede katılıyorum” düzeyindedir.

2.3. İlköğretim Denetmenlerinin Etik Duyarlılığına İlişkin Genel Görüşler

İkinci alt amaç, “ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin; ilköğretim denetmenlerinin etik duyarlılığına ilişkin genel görüşleri nelerdir?” biçiminde ifade edilmiştir.

Genel olarak, ilköğretim okullarında görevli ilköğretim öğretmenlerinin, ilköğretim denetmenlerinin ders denetimine ilişkin etik davranışları konusunda görüşleri Tablo 13’de yer almaktadır.

Tablo 13
İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışlarına İlişkin İlköğretim Öğretmenlerinin Görüşlerine Ait Betimsel İstatistikler (N=837)

	Davranışlar	Hiç katılmıyorum		Az katılıyorum		Orta derecede katılıyorum		Çok katılıyorum		Tamamen katılıyorum		\bar{X}	Önem sırası*	Derece
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%			
1	Bizi denetlemekle görevli bulunan ilköğretim müfettişleri; Dürüsttür.	148	17.7	205	24.5	369	44.1	74	8.8	41	4.9	2.58	18	Az
2	Bireysel farklılıklara karşı hoşgörülüdür.	182	21.7	280	33.5	283	33.8	62	7.4	30	3.6	2.37	32	Az
3	Öğretmenlere karşı kırıncı değildir.	166	19.8	250	29.9	275	32.9	105	12.5	41	4.9	2.52	24	Az
4	İyi bir dinleyicidir.	178	21.3	272	32.5	268	32.0	80	9.6	39	4.7	2.43	27	Az
5	Mesleğini öğretmenlerin üzerinde bir baskı aracı olarak kullanmaz.	257	30.7	231	27.6	226	27.0	77	9.2	46	5.5	2.31	34	Az
6	Öğretmenleri tanımaya ve anlamaya çalışır.	228	27.2	279	33.3	217	25.9	75	9.0	38	4.5	2.30	35	Az
7	Resmiyete ve gizliliğe uyar.	63	7.5	133	15.9	273	32.6	205	24.5	163	19.5	3.32	5	Orta
8	Öğretmenlerin değerli olduğuna inanır.	171	20.4	228	27.2	281	33.6	114	13.6	43	5.1	2.55	21	Az
9	Deneyimlerini öğretmenlerle paylaşır.	159	19.0	221	26.4	291	34.8	123	14.7	43	5.1	2.60	17	Orta
10	Mesleki çalışmalarını öğretmenlerin mesleğe olan güvenini sarsmayacak biçimde yürütür.	175	20.9	254	30.3	298	35.6	71	8.5	39	4.7	2.45	26	Az
11	Kişisel görüş ve yorumlamalarında dikkatlidir.	158	18.9	248	29.6	295	35.2	102	12.2	34	4.1	2.52	23	Az
12	Her türlü yargı ve eleştiriyi öğrencilerin göremeyeceği mekanlarda gerçekleştirir.	179	21.4	228	27.2	251	30.0	125	14.9	54	6.5	2.57	20	Az

Tablo 13'ün devamı

	Davranışlar	Hiç katılmıyorum		Az katılmıyorum		Orta derecede katılmıyorum		Çok katılmıyorum		Tamamen katılmıyorum		X	Önem sırası*	Derece
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%			
13	Değerlendirmelerde objektif davranır.	276	33.0	247	29.5	241	28.8	51	6.1	22	2.6	2.15	36	Az
14	Kişilere anayasamızda belirttiği gibi dinsel, siyasal, ırksal ve politik nedenlerle ayrıcalıklı davranmaz.	237	28.3	214	25.6	236	28.2	97	11.6	53	6.3	2.42	29	Az
15	Sorunların çözümünde tarafsızdır.	185	22.1	252	30.1	284	33.9	83	9.9	33	3.9	2.43	28	Az
16	Bayan ve erkek öğretmenlere eşit olarak davranır.	207	24.7	200	23.9	258	30.8	120	14.3	52	6.2	2.53	22	Az
17	Öğretmenlerle iletişimlerinde saygılı bir dil kullanmaya özen gösterir.	89	10.6	200	23.9	312	37.3	173	20.7	63	7.5	2.90	12	Orta
18	Mesleki çalışmalarında kendi bilgi ve uzmanlık alanları dışına çıkmamaya özen gösterir.	126	15.1	193	23.1	305	36.4	155	18.5	58	6.9	2.79	13	Orta
19	Denetim zamanını önceden haber verir.	420	50.2	147	17.6	137	16.4	73	8.7	60	7.2	2.05	37	Az
20	Öğretmenle birlikte zamanında derse girer.	193	23.1	179	21.4	206	24.6	151	18.0	108	12.9	2.76	15	Orta
21	Değerlendirmelerini kişisel görüşe değil, belgelere dayandırır.	196	23.4	195	23.3	271	32.4	110	13.1	65	7.8	2.58	19	Az
22	Sözleriyle davranışları arasında tutarlılık gösterir.	178	21.3	228	27.2	314	37.5	88	10.5	29	3.5	2.47	25	Az
23	Soruşturma sürecinde korku ve panik havası yaratmaktan kaçınır.	232	27.7	218	26.0	245	29.3	107	12.8	35	4.2	2.39	31	Az
24	Yetkisini yasal sınırlar içinde kullanır.	93	11.1	165	19.7	288	34.4	198	23.7	93	11.1	3.03	10	Orta
25	Hediye kabul etmez.	98	11.7	107	12.8	233	27.8	206	24.6	193	23.1	3.34	4	Orta
26	Temiz, tertipli ve düzenlidir.	38	4.5	92	11.0	266	31.8	273	32.6	168	20.1	3.52	2	Çok
27	Yasaların gerektirdiği durumlar dışında öğretmenlerin atama, branş değişikliği ve yükselme gibi haklarını engelleyici tutumlardan kaçınır.	104	12.4	128	15.3	303	36.2	181	21.6	121	14.5	3.10	8	Orta
28	Öğretmenlerin vicdan özgürlüğünü engellemez.	146	17.4	185	22.1	271	32.4	171	20.4	64	7.6	2.78	14	Orta
29	Öğretmenleri kendi inançları için zorlamaz.	107	12.8	140	16.7	253	30.2	202	24.1	135	16.1	3.14	7	Orta
30	Öğretmenlerin bakanlık aleyhine konuşmalarına muhatap olmaz.	94	11.2	132	15.8	267	31.9	217	25.9	127	15.2	3.18	6	Orta
31	Önyargılı davranmaz.	258	30.8	198	23.7	245	29.3	89	10.6	47	5.6	2.36	33	Az
32	Kanaatini denetlemenin sonuna bırakır.	116	13.9	156	18.6	260	31.1	172	20.5	133	15.9	3.05	9	Orta
33	İncelemelerinde öğrencilerin sağlık ve güvenliğinin korunması için gerekli çabayı gösterir.	129	15.4	158	18.9	279	33.3	163	19.5	108	12.9	2.95	11	Orta
34	Öğretmenlerin yeterlilik düzeyi hakkında küçük düşürücü yorum yapmaktan kaçınır.	171	20.4	199	23.8	267	31.9	134	16.0	66	7.9	2.67	16	Orta
35	Öğretmenlerin kusurlarını aramak veya cezalandırmak yerine mesleğe bağlanması ve enerjisini okul için kullanmasına teşvik etmeye çaba gösterir.	249	29.7	191	22.8	252	30.1	98	11.7	47	5.6	2.40	30	Az
36	İnceleme ve araştırma için gerekli olmadıkça özel yaşama ilişkin bilgi istemekten kaçınır.	72	8.6	120	14.3	228	27.2	246	29.4	171	20.4	3.38	3	Orta
37	Herhangi bir gruba üyeliklerini simgeleyen takıları (rozet, kravat iğnesi vb.) takmaz.	73	8.7	92	11.0	210	25.1	227	27.1	235	28.1	3.54	1	Çok

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin görüşlerine bakıldığında;

“**Dürüştür**” ifadesine öğretmenlerin % 17.7’sinin hiç, % 24.5’inin az, % 44.1’inin orta, % 8.8’inin çok, % 4.9’unun tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.58 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılmıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları

açısından 18. sırada yer almaktadır. Bu bulgular, Ömür¹²⁸ tarafından yapılmış olan araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

“Bireysel farklılıklara karşı hoşgörülüdür” ifadesine öğretmenlerin % 21.7’sinin hiç, % 33.5’inin az, % 33.8’inin orta, % 7.4’ünün çok, % 3.6’sının tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.37 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 32. sırada yer almaktadır.

“Öğretmenlere karşı kırıcı değildir” ifadesine öğretmenlerin % 19.8’inin hiç, % 29.9’unun az, % 32.9’unun orta, % 12.5’inin çok, % 4.9’unun tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.52 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 24. sırada yer almaktadır.

“İyi bir dinleyicidir” ifadesine öğretmenlerin % 21.3’ünün hiç, % 32.5’inin az, % 32’sinin orta, % 9.6’sının çok, % 4.7’inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.43 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 27. sırada yer almaktadır.

“Mesleğini öğretmenlerin üzerinde bir baskı aracı olarak kullanmaz” ifadesine öğretmenlerin % 30.7’inin hiç, % 27.6’sının az, % 27’sinin orta, % 9.2’sinin çok, % 5.5’inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.31 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 34. sırada yer almaktadır.

“Öğretmenleri tanımaya ve anlamaya çalışır” ifadesine öğretmenlerin % 27.2’sinin hiç, % 33.3’ünün az, % 25.9’unun orta, % 9’unun çok, % 4.5’inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.30 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum”

¹²⁸ Şinasi Ömür, a.g.e.s.64.

derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 35. sırada yer almaktadır.

“Resmiyete ve gizliliğe uyar” ifadesine öğretmenlerin % 7.5’inin hiç, % 15.9’unun az, % 32.6’sının orta, % 24.5’inin çok, % 19.5’inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 3.32 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “orta derecede katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 5. sırada yer almaktadır.

“Öğretmenlerin değerli olduğuna inanır” ifadesine öğretmenlerin % 20.4’ünün hiç, % 27.2’sinin az, % 33.6’sının orta, % 13.6’sının çok, % 5.1’inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.55 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 21. sırada yer almaktadır.

“Deneyimlerini öğretmenlerle paylaşır” ifadesine öğretmenlerin % 19’unun hiç, % 26.4’ünün az, % 34.8’inin orta, % 14.7’sinin çok, % 5.1’inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.60 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “orta derecede katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 17. sırada yer almaktadır.

“Mesleki çalışmalarını öğretmenlerin mesleğe olan güvenini sarsmayacak biçimde yürütür” ifadesine öğretmenlerin % 20.9’unun hiç, % 30.3’ünün az, % 35.6’sının orta, % 8.5’inin çok, % 4.7’sinin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.45 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 26. sırada yer almaktadır.

“Kişisel görüş ve yorumlamalarında dikkatlidir” ifadesine öğretmenlerin % 18.9’unun hiç, % 29.6’sının az, % 35.2’sinin orta, % 12.2’sinin çok, % 4.1’inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.52 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum”

derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 23. sırada yer almaktadır.

“Her türlü yargı ve eleştiriyi öğrencilerin göremeyeceği mekanlarda gerçekleştirir” ifadesine öğretmenlerin % 21.4’ünün hiç, % 27.2’sinin az, % 30’unun orta, % 14.9’unun çok, % 6.5’inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.57 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 20. sırada yer almaktadır.

“Değerlendirmelerde objektif davranır” ifadesine öğretmenlerin % 33’ünün hiç, % 29.5’inin az, % 28.8’inin orta, % 6.1’inin çok, % 2.6’sının tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.15 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 36. sırada yer almaktadır. Bu bulgular, Dağlı¹²⁹ tarafından yapılmış olan araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

“Kişilere anayasamızda belirtildiği gibi dinsel, siyasal, ırksal ve politik nedenlerle ayrıcalıklı davranmaz” ifadesine öğretmenlerin % 28.3’ünün hiç, % 25.6’sının az, % 28.2’sinin orta, % 11.6’sının çok, % 6.3’ünün tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.42 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 29. sırada yer almaktadır.

“Sorunların çözümünde tarafsızdır” ifadesine öğretmenlerin % 22.1’inin hiç, % 30.1’inin az, % 33.9’unun orta, % 9.9’unun çok, % 3.9’unun tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.43 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 28. sırada yer almaktadır.

“Bayan ve erkek öğretmenlere eşit olarak davranır” ifadesine öğretmenlerin % 24.7’sinin hiç, % 23.9’unun az, % 30.8’inin orta, % 14.3’ünün çok, % 6.2’sinin

¹²⁹ Abidin Dağlı, a.g.m, 2000, s.47

tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.53 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 22. sırada yer almaktadır.

“Öğretmenlerle iletişimlerinde saygılı bir dil kullanmaya özen gösterir” ifadesine öğretmenlerin % 10.6’sının hiç, % 23.9’unun az, % 37.3’ünün orta, % 20.7’sinin çok, % 7.5’inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.90 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “orta derecede katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 12. sırada yer almaktadır. Bu bulgular, Kahraman¹³⁰ tarafından yapılmış olan araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Denetim süreci, yoğun bir insani ilişkiler sürecidir. Denetmen karşısındaki kişinin onurunu incitecek üsluptan özenle kaçınmalıdır. Denetleyicinin kullanacağı dil son derece önemlidir¹³¹.

“Mesleki çalışmalarında kendi bilgi ve uzmanlık alanları dışına çıkmamaya özen gösterir” ifadesine öğretmenlerin % 15.1’inin hiç, % 23.1’inin az, % 36.4’ünün orta, % 18.5’inin çok, % 6.9’unun tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.79 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “orta derecede katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 13. sırada yer almaktadır.

“Denetim zamanını önceden haber verir” ifadesine öğretmenlerin % 50.2’sinin hiç, % 17.6’sının az, % 16.4’ünün orta, % 8.7’sinin çok, % 7.2’sinin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.05 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 37. sırada yer almaktadır.

“Denetim zamanını önceden haber verir” ilkesi öğretmenlerin katılım düzeyleri açısından yapılan sıralamada son sırada yer almaktadır. Denetimde haberlilik oldukça fazla tartışılan bir konu olmuştur. Pek çok kişi denetim zamanının haber verilmesi

¹³⁰ Nihat Kahraman, a.g.e.s.69.

¹³¹ İnayet Aydın, a.g.e.s.130.

durumunda değerlendirilen kişilerin normalde göstermedikleri özeni göstererek, gerçek durumu gizlediklerini, bu nedenle de denetimin habersiz yapılması gerektiğini savunmaktadır. Ancak bu durum etik açıdan çok istenebilecek bir durum değildir. Her şeyden önce habersizce yapılan sınıf denetimlerinde öğretmen, öğretim sürecinde ortaya çıkan bu beklenmedik kesinti nedeniyle psikolojik olarak rahatsızlık duyacaktır. İkinci olarak çağdaş denetim, kusur bulmaktan çok geliştirme üzerine vurgu yaptığı için denetimin haberli ve sistemli bir süreç olması gerektiğini savunmaktadır. Etik açıdan bakıldığında da öğretmenin denetim yapılacağını önceden bilmesi en doğal hakkı olarak görülmelidir¹³². Araştırmadaki bulgular Dağlı¹³³'nin araştırmasının I. kademe öğretmenleriyle ilgili bulguları ile örtüşmektedir.

“Öğretmenle birlikte zamanında derse girer” ifadesine öğretmenlerin % 23.1'inin hiç, % 21.4'ünün az, % 24.6'sının orta, % 18'inin çok, % 12.9'unun tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.76 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “orta derecede katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 15. sırada yer almaktadır.

“Değerlendirmelerini kişisel görüşe değil, belgelere dayandırır” ifadesine öğretmenlerin % 23.4'ünün hiç, % 23.3'ünün az, % 32.4'ünün orta, % 13.1'inin çok, % 7.8'inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.58 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 19. sırada yer almaktadır

“Sözleriyle davranışları arasında tutarlılık gösterir” ifadesine öğretmenlerin % 21.3'ünün hiç, % 27.2'inin az, % 37.5'inin orta, % 10.5'inin çok, % 3.5'inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.47 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 25. sırada yer almaktadır.

¹³² İnayet Aydın, a.g.e.s.130.

¹³³ Abidin Dağlı, a.g.m, 2000, s.47.

“Soruşturma sürecinde korku ve panik havası yaratmaktan kaçınır” ifadesine öğretmenlerin % 27.7’inin hiç, % 26’sının az, % 29.3’ünün orta, % 12.8’inin çok, % 4.2’sinin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.39 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 31. sırada yer almaktadır.

“Yetkisini yasal sınırlar içinde kullanır” ifadesine öğretmenlerin % 11.1’inin hiç, % 19.7’sinin az, % 34.4’ünün orta, % 23.7’sinin çok, % 11.1’inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 3.03 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “orta derecede katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 10. sırada yer almaktadır.

“Hediye kabul etmez” ifadesine öğretmenlerin % 11.7’sinin hiç, % 12.8’inin az, % 27.8’inin orta, % 24.6’sının çok, % 23.1’inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 3.34 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “orta derecede katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 4. sırada yer almaktadır.

“Temiz, tertipli ve düzenlidir” ifadesine öğretmenlerin % 4.5’inin hiç, % 11’inin az, % 31.8’inin orta, % 32.6’sının çok, % 20.1’inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 3.52 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “çok katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 2. sırada yer almaktadır.

“Yasaların gerektirdiği durumlar dışında öğretmenlerin atama, branş değişikliği ve yükselme gibi haklarını engelleyici tutumlardan kaçınır” ifadesine öğretmenlerin % 12.4’ünün hiç, % 15.3’ünün az, % 36.2’sinin orta, % 21.6’sının çok, % 14.5’inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 3.10 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “orta derecede katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 8. sırada yer almaktadır.

“Öğretmenlerin vicdan özgürlüğünü engellemez” ifadesine öğretmenlerin % 17.4’ünün hiç, % 22.1’inin az, % 32.4’ünün orta, % 20.4’ünün çok, % 7.6’sının tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.78 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “orta derecede katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 14. sırada yer almaktadır.

“Öğretmenleri kendi inançları için zorlamaz” ifadesine öğretmenlerin % 12.8’inin hiç, % 16.7’sinin az, % 30.2’sinin orta, % 24.1’inin çok, % 16.1’inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 3.14 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “orta derecede katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 7. sırada yer almaktadır.

“Öğretmenlerin bakanlık aleyhine konuşmalarına muhatap olmaz” ifadesine öğretmenlerin % 11.2’sinin hiç, % 15.8’inin az, % 31.9’unun orta, % 25.9’unun çok, % 15.2’sinin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 3.18 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “orta derecede katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 6. sırada yer almaktadır.

“Önyargılı davranmaz” ifadesine öğretmenlerin % 30.8’inin hiç, % 23.7’sinin az, % 29.3’ünün orta, % 10.6’sının çok, % 5.6’sının tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.36 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 33. sırada yer almaktadır.

“Kanaatini denetlemenin sonuna bırakır” ifadesine öğretmenlerin % 13.9’unun hiç, % 18.6’sının az, % 31.1’inin orta, % 20.5’inin çok, % 15.9’unun tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 3.05 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “orta derecede katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 9. sırada yer almaktadır.

“İncelemelerinde öğrencilerin sağlık ve güvenliğinin korunması için gerekli çabayı gösterir” ifadesine öğretmenlerin % 15.4’ünün hiç, % 18.9’unun az, % 33.3’ünün orta, % 19.5’inin çok, % 12.9’unun tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.95 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “orta derecede katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 11. sırada yer almaktadır.

“Öğretmenlerin yeterlilik düzeyi hakkında küçük düşürücü yorum yapmaktan kaçınır” ifadesine öğretmenlerin % 20.4’ünün hiç, % 23.8’inin az, % 31.9’unun orta, % 16’sının çok, % 7.9’unun tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.67 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “orta derecede katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 16. sırada yer almaktadır. Kahraman¹³⁴,ın araştırmasında, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “bazen” derecesinde katıldıkları bulgusu ortaya çıkmıştır.

“Öğretmenlerin kusurlarını aramak veya cezalandırmak yerine mesleğe bağlanması ve enerjisini okul için kullanmasına teşvik etmeye çaba gösterir” ifadesine öğretmenlerin % 29.7’sinin hiç, % 22.8’inin az, % 30.1’inin orta, % 11.7’sinin çok, % 5.6’sının tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 2.40 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “az katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 30. sırada yer almaktadır. Kahraman¹³⁵,ın araştırmasında da, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “bazen” derecesinde katıldıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

“İnceleme ve araştırma için gerekli olmadıkça özel yaşama ilişkin bilgi istemekten kaçınır” ifadesine öğretmenlerin % 8.6’sının hiç, % 14.3’ünün az, % 27.2’sinin orta, % 29.4’ünün çok, % 20.4’ünün tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 3.38 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “orta derecede katılıyorum” derecesinde

¹³⁴ Nihat Kahraman, a.g.e.s.70.

¹³⁵ Nihat Kahraman, a.g.e.s.69.

katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 3. sırada yer almaktadır. Kahraman¹³⁶,ın araştırmasında, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “genellikle” derecesinde katıldıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

“Herhangi bir gruba üyeliklerini simgeleyen takıları (rozet, kravat iğnesi vb.) takmaz” ifadesine öğretmenlerin % 8.7’sinin hiç, % 11’inin az, % 25.1’inin orta, % 27.1’inin çok, % 28.1’inin tamamen katıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu davranış ifadesine katılmalarına ilişkin ortalama değer 3.54 olup; bu değer, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “çok katılıyorum” derecesinde katıldığını göstermektedir. Söz konusu davranış öğretmenlerin 37 davranış ifadesine katılmaları açısından 1. sırada yer almaktadır. Kahraman¹³⁷,ın araştırmasında, öğretmenlerin bu davranış ifadesine “genellikle” derecesinde katıldıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

Öğretmenler, ilköğretim denetmenlerinin mesleki etik ilkelerinden “herhangi bir gruba üyeliklerini simgeleyen takıları (rozet, kravat iğnesi vb.) takmaz.” ilkesi öğretmenlerin katılım düzeyleri açısından yapılan sıralamada ilk sırada yer almaktadır. Denetmen kişisel özellikleri ve davranışları ile örnek kişi olmak durumundadırlar. Dış görünümüne özen gösterip iletişim biçimine dikkat ederek öğretmende arayacağı özellikleri bizzat kendisi sergiler¹³⁸.

Elde edilen verilere göre, ilköğretim öğretmenlerinin ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin genel görüşleri 2.71 (orta derece)’ dir. Bu durum, ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlara uyma düzeylerinin istenilen düzeyde olmadığını göstermektedir.

¹³⁶ Nihat Kahraman, a.g.e.s.81.

¹³⁷ Nihat Kahraman, a.g.e.s.82.

¹³⁸ İneyet Aydın, a.g.e.s.132.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Tartışma

Her mesleğin kendine göre belirlenmiş etik ilkeler dizisinin varlığına gereksinim duyulmaktadır. Eğitim örgütleri, insan davranışlarının son derece önemli rol oynadığı kurumlardır. Eğitim denetmenliği için gereken mesleki etik ilkeler de vazgeçilemez ve ertelenemezdir. Denetim sürecinde yoğun işbirliği ve etkileşim içinde olan denetmenin belirlenen etik ilkelere en uygun biçimde davranması büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırmada ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin öğretmen görüşleri Diyarbakır ili örneğinde eğitim düzeyi / cinsiyet / kıdem / bulunulan kademe değişkenleri itibariyle betimlenmiştir. Bu genel amaca bağlı olarak öncelikle etiğin doğası, eğitim denetimi etiği, Türk eğitim sisteminde güncel etik duruş ve ilköğretim denetmenlerinin etik davranışları kuramsal olarak çözümlenmiş; sözkonusu kuramsal hazırbulunuşluluk bağlamında öğretmen görüşleri ilköğretim denetmenlerinin ders denetimi bazında etik duyarlılığına ilişkin bireysel ve genel eğilimler alt soruları itibariyle çözümlenmiştir.

Araştırmanın evrenini, 2006-2007 öğretim yılında Diyarbakır il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 89 resmi ilköğretim okulunda görevli 2800 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, random yöntemiyle seçilen 40 ilköğretim okulundaki 880 öğretmen oluşturmaktadır. Bu okullarda 880 öğretmene anket uygulanmış, ancak 837'si araştırmaya katılmıştır. Araştırmaya katılan deneklerin evreni temsil etme oranı % 29.8' dir.

Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen 41 maddeden oluşan anketten yararlanılmıştır. Araştırma sonucundan elde edilen verilerin çözümlenmesi, SPSS programından yararlanarak yapılmıştır. Verilerin analizi ve yorumunda yüzdellik, t-testi, varyans analizi (one-way) ve scheffé testinden yararlanılmıştır.

Eğitim örgütlerinin daha sağlıklı, daha verimli ve çağın gereklerine uygun olarak gelişimlerini devam ettirmelerini sağlamak için ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlara tam olarak uymaları beklenir. Bu araştırmada, denetmenlerin etik davranışlar konusunda istenen düzeyde bir yeterliğe sahip olmadıkları sonucuna varılmıştır. Özellikle, denetmenlerin “denetim zamanını önceden haber verme”, “değerlendirmelerde

objektif davranma”, “*öğretmenleri tanımaya-anlamaya çalışma*” davranışlarına, öğretmenlerin “az katıldıkları” ve bu davranışların diğer davranışlara nazaran en düşük seviyede olduğu sonucuna varılmıştır. Denetmenlerin bu konularda hassasiyet göstermeleri etkili bir denetim için büyük önem taşımaktadır. Diğer taraftan, “*herhangi bir gruba üyeliklerini simgeleyen takıları takmaz*”, “*temiz, tertipli ve düzenlidir*”, “*özel yaşama ilişkin bilgi istemez*” davranışlarına öğretmenlerin “çok katıldıkları” sonucuna varılmıştır. Bu durum, denetmenlerin bu konularda titiz davrandıklarını göstermektedir. Öğretmenlerin görüşlerine göre bu üç davranış da, denetmenler tarafından en üst düzeyde gösterilmiştir. Diğer davranışların da bu düzeyde olması beklenir ve sağlıklı bir denetim için bu kaçınılmazdır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin ilköğretim öğretmenlerinin görüşleri arasında cinsiyet, eğitim düzeyi ve bulunulan kademe değişkenlerine göre anlamlı fark ortaya çıkmamıştır. Bu tespit, alanda yapılmış diğer bazı araştırmaların, bulgularıyla da paralellik göstermektedir^{139,140}. Mesleki kıdem değişkenine bakıldığında ise, öğretmenlerin görüşleri arasında anlamlı fark ortaya çıkmıştır. Kıdem süresi arttıkça, ilköğretim öğretmenlerinin görüşlerinin yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu durumu, öğretmenlerin deneyim sahibi olmalarına ve denetmenlerle daha rahat iletişim kurmalarına bağlayabiliriz. Kıdemi düşük olan öğretmenlerin beklentilerinin yüksek olması ve idealist düşünceleri kanıksama duygusu yaratmış olabilir. Etik davranışlara uyma konusunda denetmenlerin, kıdemli öğretmenlere karşı daha duyarlı olduğu söylenilebilir. Aslında bu duyarlılığın tüm öğretmenler için de gösterilmesi gerekir.

Genel olarak araştırmaya katılan tüm öğretmenlerin, denetmenlerin etik davranışlarına ilişkin ortak görüşleri 2.71 (orta derecede katılıyorum) düzeyinde ortaya çıkmıştır. Bu durum, denetmenlerin etik ilkelere uymada istenilen düzeyde davranış sergilemediklerini göstermektedir.

Bir mesleğin saygınlığı, tüm mensuplarının, o meslek mensuplarınca belirlenmiş olan etik ilke ve kurallara uygun tutum ve davranışta bulunma derecelerine göre azalır ya da çoğalır. Bu ilke ve kurallara uymayanlar uyarılır, uymamakta ısrar edenler de dışlanır, hatta o meslekte kalmaları engellenir.

¹³⁹ Abidin Dağlı, a.g.m, 2000.

¹⁴⁰ Nihat Kahraman, a.g.e.

Sonuç

Araştırmanın genel amacı, ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlarına ilişkin öğretmen görüşlerini Diyarbakır ili örneğinde eğitim düzeyi / cinsiyet / kıdem / bulunulan kademe değişkenleri itibariyle betimlemektir. Bu genel amaca bağlı olarak yürütülen çözümlenmeler çerçevesinde iki alt amaç bağlamında ulaşılan ara sonuçlar tablo referanslarıyla şöyle sunulabilir;

- *İlköğretim denetmenlerinin ders denetimi bağlamında etik duyarlılığına ilişkin bireysel görüşler hakkında ulaşılan ara sonuç*, eğitim düzeyi, cinsiyet, bulunulan kademe değişkenlerine göre öğretmen görüşleri arasında anlamlı fark saptanmamıştır (Tablo 7, 8, 12). İlköğretim denetmenlerinin etik davranışlara ne derece uygun davrandıkları konusuna orta derecede katıldıkları saptanmıştır. Kıdem değişkenine göre, 6-10 yıl kıdem süresine sahip öğretmenler ($X=2.63$) ile 21 ve üzeri yıl kıdemine sahip öğretmenlerin görüşleri ($X=2.92$) arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır (Tablo 9).
- *İlköğretim denetmenlerinin etik duyarlılığına ilişkin genel görüşler hakkında ulaşılan sonuçlara bakıldığında*, ilköğretim denetmenlerinin mesleki etik ilkelerinden “herhangi bir gruba üyeliklerini simgeleyen takıları (rozet, kravat iğnesi vb.) takmaz” ilkesi öğretmenlerin katılım düzeyleri açısından çok katılıyorum ($X=3.54$) derecesi ile ilk sırada yer almaktadır. “Denetim zamanını önceden haber verir” ilkesi öğretmenlerin katılım düzeyleri açısından az katılıyorum ($X=2.05$) derecesi ile son sırada yer almaktadır (Tablo 13). Araştırma bulguları göz önüne alındığında, genel olarak ilköğretim denetmenlerinin “orta” derecede ($X=2.71$) etik ilkelere uydukları saptanmıştır.

Yukarıdaki ara sonuçlara istinaden araştırmada ulaşılan araştırmanın götürdüğü nihai sonuç; güncel düzeyi itibariyle ilköğretim denetmenlerinin davranışlarında etik duyarlılığın öğretmenin etik bilinci uyandıracak ve bütünsel bir bilinç dönüşümü yaratacak kıvam ve nitelikte olmadığıdır. Bu bağlamda ilköğretim sisteminde denetsel duruşun eğitici bir vizyona taşınabilmesi için dışarıdan ödül-ceza ikilemini işleyen manipüle edici yaklaşımın aşılması herkesin içsel sorumluluğunu harekete geçirecek kontrol değil bütünleşme anlayışında yürütülen bir etik duruş ve duyarlılığa ihtiyaç olduğu söylenebilir. Etiksel denetim, öğretmeni dıştan kuşatan denetim faaliyetinden

bağımsızlaştırarak, doğal öğretmenlik bilincinin doğmasını sağlamak amacına yöneliktir. Öğretmen, bu anlamda öz denetim gücünü kazanırken farkındalığını keşfedecektir¹⁴¹.

Öneriler

Uygulayıcılar İçin Öneriler

- Araştırmanın sonuçları dikkate alınarak denetmenlere yönelik hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitimlerinde “etik eğitime” de yer verilmelidir.
- Denetimle ilgili etik ilkelerin uygulanmasında denetmenlere rehberlik edecek denetim etik kurulu oluşturulmalıdır. Etiğe dayalı bir denetim kültürü geliştirilmelidir.
- Denetmenler, öğretmenleri denetlemezdence önce denetleyecekleri öğretmenleri denetleme konusunda mutlaka haberdar etmelidirler.
- Denetmenler, öğretmenleri değerlendirirken mutlaka objektif davranmalıdırlar.
- Denetmenler, denetim esnasında öğretmenleri tanımaya ve anlamaya çalışmalıdırlar.
- Denetmenler, denetim esnasında otoriter değil, yapıcı yaklaşımlar sergilemelidirler.

Araştırmacılar İçin Öneriler

- Denetmenlik meslek etiği ile ilgili konularda daha kapsamlı araştırmalar yapılmalıdır.
- Etik ilkelerin yaşama geçirildiği bir eğitim denetimi sürecindeki etkililikle; örgüt iklimi, kültürü ve sağlığını etik etkenler açısından inceleyen araştırmalar yapılmalıdır.
- Bakanlık denetmenlerinin de etik ilkelere ne derece uygun davrandıklarına ilişkin araştırmalar yapılmalıdır.
- İlköğretim denetmenleri ile ilgili oluşturulacak etik kurulda, ilköğretim denetmenleri, okul müdürleri ve diğer öğretmenlerin rolünü belirlemeye yönelik araştırmalar yapılmalıdır.

¹⁴¹ Hasan Akgündüz, Eğitime Dair Kuramsal ve Tarihsel Çözümler, Yüksek Lisans Ders Notları, Diyarbakır, 2007 adlı eser ve öğretim üyesinin doğrudan katkılarıyla raporlaştırılmıştır.

KAYNAKLAR

- Açıkalın, Aytaç (1998). **Okul Yöneticiliği**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Akarsu, Bedia (1982). **Ahlak Öğretileri**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Akgündüz, Hasan. **Eğitime Dair Kuramsal ve Tarihsel Çözümlemeler**, Yüksek Lisans Ders Notları, Diyarbakır 2006-2007.
- Aksoy, Hadi (1998). “Eğitim Denetiminde Etik Boyut”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alkan, Tülay (2005). “Eğitim ve Öğretim Etiği”.Kastamonu.meb.gov.tr. Erişim Tarihi:14.11.2006.
- Atabek, Mustafa (2003). “Denetim Etiği”. **Çağdaş Eğitim Dergisi**. Ankara. S.304, Ss:6-9.
- Atayman, Veysel (2005). **Etik**. İstanbul:Donkişot Yayınları.
- Aydın, Mustafa (2000). **Çağdaş Eğitim Denetimi**. Ankara: Hatiboğlu Yayıncılık.
- _____ (2000). **Eğitim Yönetimi**. Ankara: Hatiboğlu Yayıncılık.
- Aydın, İnyet (2003). **Eğitim ve Öğretimde Etik**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Aydın, Pehlivan İnyet (2002). **Yönetimsel Mesleki ve Örgütsel Etik**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Baltaş, Acar (2003). “İş Etiğinin Düşündürdükleri”. **Kaynak Dergisi**. www.baltas-baltas.com/kaynakdergi. Erişim Tarihi: 20.10.2006.
- Başar, Hüseyin (2000). **Eğitim Denetçisi**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- _____ (1995). “Okulda Denetim”. www.yunus.hacettepe.edu.tr/okulda_denetim. Erişim Tarihi:30.05.2007.
- Başaran, İbrahim Ethem (2000). **Eğitim Yönetimi**. Ankara: Feryal Matbaa.
- Başaran, Alim (2001). “İlköğretim Müfettişliği Meslek Etiği ile İlgili İlke ve Kurallar”. **Eğitim ve Denetim Dergisi**. S.5, Ss:36-38.

Bennett, Tyson (1997). "Clinical Supervision Marriage". Eric.ed.gov/ERICWebportal.
Erişim Tarihi: 10.05.2007

Bursalıoğlu, Ziya.(2004). **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**. Ankara:
Pegem A Yayıncılık.

Can, Niyazi (2004). "İlköğretim Öğretmenlerinin Denetimi ve Sorunları". **Milli Eğitim Dergisi**.S.161, Ss:40-45.

Cengiz, Cevdet (1992).**MEB Bakanlık Müfettişlerinin Yetiştirilmesi ve Teftişin Geliştirilmesi**. İstanbul:MEB Yayınları.

Çakır, Rahman (1999). "İlköğretim Okul Müdürlerinin Etik Davranışlarının İncelenmesi". (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çalışkan, Engin (2004). "Öğretmen Etiği". egitirim.inonu.edu.tr/say16/mayis/2004.
Erişim Tarihi: 22.09.2006.

Çelik, Vehbi (2002). **Okul Kültürü ve Yönetimi**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

_____ (1999). **Eğitimsel Liderlik**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Dağlı, Abidin (2000). "İlköğretim Öğretmenlerinin Algılarına Göre İlköğretim Denetmenlerinin Ders Denetimine İlişkin Davranışları". **Eğitim ve Bilim Dergisi**. C.25, S.118, Ss:43-48.

_____ (2001). "İlköğretim Öğretmenlerinin Algılarına Göre İlköğretim Denetmenlerinin Liderlik Davranışları". **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi**. S.26 (Bahar), Ss:211-219.

Demir, Ali Hikmet (2006). "Örgütsel Etkililik İçin Etkili Yönetim ve Denetim". **Eğitim ve Denetim Dergisi**. S.12, Ss:16-18.

Demirtaş, Hasan ve Hasan Güneş (2002). **Eğitim Yönetimi ve Denetimi Sözlüğü**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Doğan, Ali (2004). "Bilgi Toplumu Modelini Benimseyen Denetmenler Öğretmenlere Hangi Konularda Nasıl Yardım Edebilirler?". egitirim.inonu.edu.tr/say15/ocak.
Erişim Tarihi: 08.12.2006.

Doğan, Muzaffer (2004). **İlköğretimde Denetim ve Performans Değerlendirme Esasları**. Ankara: MEB Teftiş Kurulu.

- Erdem, Ramazan ve İbrahim Kocabaş (2005). “Eğitim Denetçilerinin Kültürel Değerleri”. **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. C.15, S.2, Ss:199-207.
- Ergüç, Nurten (2002). “İlköğretim Müfredat Laboratuvar Okulu Müdürlerinin Mesleki Etik İlkelerine İlişkin Davranışları”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eroğlu, Erhan ve Nejdet Atabek (2006). “İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Etik Eğitime ve İletişim Etiğine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi”. www.globalmedia-tr.emu.edu.tr. Erişim Tarihi:10.12.2006.
- Ertürk, Selahattin (1998). **Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Fieser, J. (2000). “Etik”. Encyclopedia of Philosophy. www.utm.edu/research/iep. Erişim Tarihi: 05.05.2007.
- Glickman Carl D.(1990). **Supervision of Instruction**. Boston:The University of Georgia.
- Gürsel, Musa (1997). **Okul Yönetimi**. Konya: Mikro Yayım.
- Haynes, Felicity (2002). **Eğitimde Etik**. (Çeviren: Semra Kunt Akbaş). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İrzik Gürol (2001). “Ahlaki Tartışmak ve Yaşamak”. **Görüş Dergisi**. S.1, Ss:18-20.
- Işık, Nuran Erol (2003). “Bilim, Etik ve Eğitim İlişkisi Üzerine”. Türkiye Mühendislik Haberleri. S:423. Ss.25-26
- İlgar, Lütfü (2000). **Eğitim Yönetimi Okul Yönetimi Sınıf Yönetimi**. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Jandarma Okulları Komutanlığı (2001). **Jandarma Etiği: Meslek Ahlakı**. Ankara.
- Kahraman, Nihat (2003). “İlköğretim Müfettişlerinin Mesleki Etik İlkeleri ve Bu İlkelere Uyuma Düzeyleri”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kale Nesrin, “Nasıl Bir Değerler Eğitimi?”. www.degerlerveegitimi.org/mayıs2004. Erişim Tarihi: 06.04.2007
- Kamal M. Sait (1994). “Ortaöğretimde Denetmenlerin Rehberlik Etkinlikleri”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kaptan, Saim (1991). **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.
- Karakütük, Kazım ve Hasan Hüseyin Aksoy (1994). “Eğitim Yönetiminde Değerlendirme Süreci”. **Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. C.27, S.1, Ss.361-378
- Karasar, Niyazi (1995). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kayıkçı, Kemal (2005). **MEB Denetim Alt Sisteminin Yapısal Sorunları**. Ankara: Tem-Sen Yayınları.
- Kırel, Çiğdem (2000).**Örgütlerde Etik Davranışlar, Yönetimi ve Bir Uygulama Çalışması**. Eskişehir: T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kuçuradi, İonna (1999). **Etik**. Ankara:Türkiye Felsefe Kurumu.
- _____ (2004). “Felsefe ve Etik”. www.yunusaran.org/word/etic.iona.doc. Erişim Tarihi: 04.12.2006.
- Kuzgun, Yıldız (2002). **Rehberlik ve Psikolojik Danışma**. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Marşap, Akın (2006). “E-Eğitim Yönetişim Sisteminde Küresel Etik İlkeler” Ab.org.tr/ab06/sunum/112.ppt. Erişim Tarihi: 14.11.2006.
- McGahey, Victoria (2001). “Establishing Moral Community Within Schools: Sensing The Spirit. University of Western Sydney. PhD Thesis. Sydney.
- M.E.B (2001). **2000 Yılında Milli Eğitim Bakanlığı**. Ankara: MEB Arş. Plan. ve Koord. Başkanlığı.
- MEB İlköğretim Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliği, 1999. www.mevzuat.meb.gov.tr. Erişim Tarihi: 24.12.2006.
- Mengüşoğlu, Takiyettin (2000). **Felsefeye Giriş**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ömür, Şinasi (2005). “İlköğretim Denetmenlerinin Denetim Sürecinde Karşılaştıkları Etik Sorunları Algılama Düzeyleri”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öz, Fevzi (2003). **T.C Milli Eğitim Sisteminde Teftiş**. Eskişehir:Osmangazi Üniversitesi Yayınları.

- Öztürk, Halil İbrahim (1990). “İlköğretimde İlköğretim Müfettişlerinin Rolü”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Peggy, Kirby (1990). “The Ethical Reasoning Of School Administrators”. www.eric.uoregon.edu/publications/digests. Erişim Tarihi: 30.05.2007
- Pehlivan, İnyet (1997). “Eğitim Yöneticilerinin Etik Davranışları Üzerine Bir Araştırma”. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pepin, C. G. and Others (2006). “Utilizing An Ethic Of Care In Leadership Preparation”. www.emeraldinsight.com. Erişim Tarihi:30.05.2007.
- Polat, Ercüment (1999). “Orta Kademe Yöneticilerinin Çalışma ve Yaşam Değerlerinin Etik Açısından İncelenmesi”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Reiman, Alan J. and Louis Thies (1998). **Mentoring and Supervision For Teacher Development**. Sprinhall Longman, Inc., North Caroline State University.
- Ryncarz, R. A. (1997). “An Exploratory Study Examining Manager Behaviors That Have An Ethical Effective Manager”. Subordinate Relationship Dissertation Abstracts. Harvard University.
- Sarı, Derya (2005). “İlköğretim Okulları ve Denetim”. yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi64 Erişim tarihi: 06.11.2006.
- Sergiovanni, Thomas J. ve Robert J. Starratt (1993). **Supervision:A Redefinition**, New York: McGraw-Hill, Inc.
- _____ (1979). **Supervision:Human Perspectives**. New York: McGraw-Hill, Inc.
- Taymaz, Haydar (2005). **Eğitim Sisteminde Teftiş. Kavramlar, İlkeler, Yöntemler**. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Tepe, Harun (2002). “Meslek Etikleri: Temelleri ve Sorunları”. **Polis Meslek Etiği**. Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları. (Editörler: İhsan Bal ve Bedri Yılmaz)
- Töremen, Fatih ve Metin Hozatlı (2006). “İlköğretim Okul Yöneticilerinin İlköğretim Denetçilerinin Kurum Denetiminde Gösterdikleri Liderlik Davranışlarına İlişkin Görüşleri”. yayim.meb.gov.tr/dergiler/170. Erişim tarihi:01.02.2007.

Trunfio, E. J. (1990), "Corporate Cultures and The Institutionalization of Business Ethics". Dissertation Abstracts, PhD Degree, Boston University.

Turhan, Muhammed (2007). "Genel ve Mesleki Lise Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışlarının Okullardaki Sosyal Adalet Üzerindeki etkisi". (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yalçinkaya, Mustafa (2003). "İlköğretimde Yeni Denetim Esasları: MEB İlköğretim Müfettişleri Başkanlıkları Rehberlik ve Teftiş Yönergesi Üzerine". yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/yalcinkaya.htm. Erişim Tarihi: 24.12.2006.

Yalçinkaya, Mustafa (2002). "Yeni öğretmen ve Teftiş". yayim.meb.gov.tr/dergiler/153/yalcinkaya.htm. Erişim Tarihi: 28.01.2007.

Yıldırım, İbrahim ve Şemseddin Koçak (1994). "Eğitim Denetiminde İlköğretim Müfettişleri Yetiştirilme ve Sorunları". www.cu.edu.tr. Erişim Tarihi: 28.01.2007.

Yıldırım, Bilal (2001). "İlköğretimde Denetimin Etkililiği için Yeni Bir İletişim Modeli Önerisi". **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.11, S.1, Ss:213-223.

<http://www.yarindergisi.com/yarindergisi2/yazilar.php>. Erişim Tarihi: 03.09.2007.

<http://www.felsefe.info/varolusculuk.php>. Erişim Tarihi: 03.09.2007.

EKLER

Ek 1: Araştırma Onayı.....	74
Ek 2: Ölçme Aracı.....	75
Ek 3: Tutanak.....	77

Ek:1

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

Sayı : B.08.0.FGD.0.33.05.311- 1192/4404
Konu : Araştırma İzni

17./10/2006

DİCLE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Sosyal Bilimler Enstitüsü)

İlgi : 26.06.2006 tarih ve B.30.2.DİC.0.E1.00.00/116 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi yüksek lisans öğrencisi Semra AKYILDIZ'ın "İlköğretim Müfettişlerinin Etik Davranışı (Diyarbakır İli Örneği)" konulu araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılacak anketlerin, Diyarbakır İli ilköğretim okullarında uygulama izin talebi incelenmiştir.

Üniversiteniz tarafından kabul edilen, onaylı bir örneği Bakanlığımızda muhafaza edilen (2 sayfa - 41 sorudan oluşan) araştırmanın belirtilen okullarda uygulanması Bakanlığımızca uygun görülmüştür.

Araştırmanın bitiminde sonuç raporunun iki örneğinin Bakanlığımıza gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Cevdet CENGİZ
Bakan a.
Müsteşar Yardımcısı

EK
Araştırma Örneği (1 Adet-2 Sayfa)

En. Müdüre sayg.
27.10.06
M.M.

Gelen Yr.:	2006
Tarih:	27.10.2006
Sıra No:	1458
ELİ:	1

Haber iletilim.
30. X. 06

G.M.K. Bulvarı No: 109
06570 Maltepe / ANKARA

Tel : (0312) 230 36 44
Faks : (0312) 231 62 05
e-posta: earged@meb.gov.tr

**İLKÖĞRETİM ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İLKÖĞRETİM
DENETMENLERİNİN ETİK DAVRANIŞLARI**

Sayın Öğretmen,

Bu araştırmanın amacı, “İlköğretim Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışlarını” saptamaktır. Araştırma sonuçları, araştırmacı tarafından bilimsel amaçla kullanılacaktır. Bu bilimsel çalışmaya katkıda bulunabilmeniz için soruların tümünü içtenlikle ve samimi olarak cevaplandırmanız beklenmektedir.

Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. **I. Bölümde**, kişisel bilgilere ilişkin sorular yer almaktadır. **II. Bölümde** ise, *ilköğretim denetmenlerinin etik davranışlara ne ölçüde uygun davrandıkları* konusunda görüşleriniz ölçülmek istenmektedir. Size en uygun gelen her soru için ayrılan yere bir "X" işaretini koyunuz. *Ankete isminizi yazmanıza gerek yoktur.* İlgilerinizden dolayı şimdiden teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Semra AKYILDIZ
Dicle Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

I. KİŞİSEL BİLGİLER

1. Eğitim Düzeyiniz:

1. () Ön lisans (iki veya üç yıllık okul mezunu)
2. () Lisans (dört veya daha fazla yıllık bir okuldan mezun)
3. () Diğer (lütfen isim yazınız.....)

2. Cinsiyetiniz:

1. () Bayan
2. () Erkek

3. Kıdeminiz:

1. () 1-5 yıl
2. () 6-10 yıl
3. () 11-15 yıl
4. () 16-20 yıl
5. () 21 ve üzeri yıl

4. Bulduğunuz Kademe:

1. () I. Kademe
2. () II. Kademe

BÖLÜM II

Aşağıda bazı yargı cümleleri sıralanmış, karşılarında da beş seçenek yer almıştır. Sizden beklenen, her cümlede ifade edilen yargıya, sizi denetleyen denetmenlerin etik davranışlarını düşünerek gösterilen davranışlara ne ölçüde katıldığınızı belirtmenizdir. Cümlelerdeki yargılara katılma düzeyinizi, (X) işareti koyarak belirtiniz. Her ifade için bir seçenek işaretlemeyi unutmayınız. Lütfen cevapsız soru bırakmayınız.

	Davranışlar	Hiç katılmıyorum	Az katılmıyorum	Orta derecede katılmıyorum	Çok katılmıyorum	Tamamen katılmıyorum
1	Bizi denetlemekle görevli bulunan ilköğretim denetmenleri; Dürüsttür.					
2	Bireysel farklılıklara karşı hoşgörülüdür.					
3	Öğretmenlere karşı kırıncı değildir.					
4	İyi bir dinleyicidir.					
5	Mesleğini öğretmenlerin üzerinde bir baskı aracı olarak kullanmaz.					
6	Öğretmenleri tanımaya ve anlamaya çalışır.					
7	Resmiyete ve gizliliğe uyar.					
8	Öğretmenlerin değerli olduğuna inanır.					
9	Deneyimlerini öğretmenlerle paylaşır.					
10	Mesleki çalışmalarını öğretmenlerin mesleğe olan güvenini sarsmayacak biçimde yürütür.					
11	Kişisel görüş ve yorumlamalarında dikkatlidir.					
12	Her türlü yargı ve eleştiriyi öğrencilerin göremeyeceği mekanlarda gerçekleştirir.					
13	Değerlendirmelerde objektif davranır.					
14	Kişilere anayasamızda belirtildiği gibi dinsel, siyasi, ırksal ve politik nedenlerle ayrıcalıklı davranmaz.					
15	Sorunların çözümünde tarafsızdır.					
16	Bayan ve erkek öğretmenlere eşit olarak davranır.					
17	Öğretmenlerle iletişimlerinde saygılı bir dil kullanmaya özen gösterir.					
18	Mesleki çalışmalarında kendi bilgi ve uzmanlık alanları dışına çıkmamaya özen gösterir.					
19	Denetim zamanını önceden haber verir.					
20	Öğretmenle birlikte zamanında derse girer.					
21	Değerlendirmelerini kişisel görüşe değil, belgelere dayandırır.					
22	Sözleriyle davranışları arasında tutarlılık gösterir.					
23	Soruşturma sürecinde korku ve panik havası yaratmaktan kaçınır.					
24	Yetkisini yasal sınırlar içinde kullanır.					
25	Hediye kabul etmez.					
26	Temiz, tertipli ve düzenlidir.					
27	Yasaların gerektirdiği durumlar dışında öğretmenlerin atama, brans değişikliği ve yükselme gibi haklarını engelleyici tutumlardan kaçınır.					
28	Öğretmenlerin vicdan özgürlüğünü engellemez.					
29	Öğretmenleri kendi inançları için zorlamaz.					
30	Öğretmenlerin bakanlık aleyhine konuşmalarına muhatap olmaz.					
31	Önyargılı davranmaz.					
32	Kanaatini denetlemenin sonuna bırakır.					
33	İncelemelerinde öğrencilerin sağlık ve güvenliğinin korunması için gerekli çabayı gösterir.					
34	Öğretmenlerin yeterlilik düzeyi hakkında küçük düşürücü yorum yapmaktan kaçınır.					
35	Öğretmenlerin kusurlarını aramak veya cezalandırmak yerine mesleğe bağlanması ve enerjisini okul için kullanmasına teşvik etmeye çaba gösterir.					
36	İnceleme ve araştırma için gerekli olmadıkça özel yaşama ilişkin bilgi istemekten kaçınır.					
37	Herhangi bir gruba üyeliklerini simgeleyen takıları (rozet, kravat iğnesi vb.) takmaz.					

Ek:3

TUTANAK

**Yukarıda sunulan tezde aşırma yahut toplu intihal yapmadığımı,
yazdıklarımın tümünden şahsımın sorumlu olduğunu beyan ve
taahhüt ederim. 13 / 11 /2007**

Semra AKYILDIZ

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Eğitimi / Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Bilim

Dalı

Yüksek Lisans Öğrencisi

